

Zaštita obitelji i brakova u Republici Hrvatskoj od 2002. do 2017. godine

Doležal, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:760537>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Matea Doležal

ZAŠTITA OBITELJI I BRAKOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 2002.
DO 2017. GODINE
Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Matea Doležal

ZAŠTITA OBITELJI I BRAKOVA U REPUBLICI HRAVATSKOJ OD
2002. DO 2017. GODINE

Završni rad

JMBAG: 0303051124 1

Studijski smjer: Financijski management

Predmet:Financiranje društvenih djelatnosti

Znanstveno područje:Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana:Financije

Mentor: prof. dr. sc. Sandra Krtalić

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Doležal, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Matea Doležal dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Zaštita obitelji i brakova u Republici Hrvatskoj od 2002. do 2015. godine, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI OKVIR OBITELJI I BRAKA.....	3
2.1. Pojmovno određenje obitelji i braka.....	3
2.2. Obitelj i brak kroz povijest.....	4
2.3. Obitelj u suvremenom svijetu.....	5
3. MEĐUNARODNA ANALIZA I POKAZATELJI OBITELJI I BRAKA	15
3.1. Dobna granica stupanja u brak muškaraca i žena.....	15
3.2. Fertilitet na međunarodnoj razini	18
3.4. Stope brakova i razvoda na razini svijeta	25
4. ANALIZA OBITELJI I BRAKOVA NA RAZINI REPUBLIKE HRVATSKE	32
4.1. Zakonodavni i regulatorni okvir Republike Hrvatske u svezi zaštite obitelji i brakova	32
4.1.1. Prava na temelju <i>Obiteljskog zakona Republike Hrvatske</i>	32
4.1.2. Prava na temelju <i>Zakona o mirovinskom osiguranju</i>	36
4.1.3. Prava na temelju <i>Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi</i>	38
4.1.4. Prava na temelju <i>Zakona o socijalnoj skrbi</i>	39
4.2. Analiza brakova i obitelji u Republici Hrvatskoj	40
4.3. Suvremeni problemi u obitelji	56
5. ZAKLJUČAK	59
LITERATURA	61
POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA.....	66
SAŽETAK	68
SUMMARY	69

1. UVOD

Brak i obitelj kamen su temeljac društva. Brojne promjene u svijetu kao što su društvene, ekonomske i demografske uvjetuju promjene u cjelokupnoj organizaciji obiteljskog života, pa i vrednotama. Pitanja vezana uz obitelj, njenu strukturu, odnose unutar obitelji i uloge koje pojedinci zauzimaju su ključna pitanja razumijevanja društva, što upućuje i na njihovu važnost.

Najznačajnije promjene u životu obitelji nastupaju tijekom posljednjih desetljeća. Neke od njih su sve je veći broj zaposlenih i ekonomski nezavisnih žena, sve kasnija dob stupanja u brak, prevladavanje dvogeneracijske obitelji, sve veći broj parova bez djece, rast broja razvoda brakova i jednoroditeljskih obitelji (samohrani roditelji), rast izvanbračnih obitelji i samačkih kućanstava, rast broja alternativnih zajednica i slično.

Usprkos velikim promjenama u društvu i strukturi, osnovne funkcije braka i obitelji ostaju iste. Prvenstveno se misli na uzajamno zadovoljenje emocionalnih i fizičkih potreba, uz osiguranje socioekonomskih uvjeta za život.(Greganić, A.; 2016.).

Cilj rada je istražiti osnovne definicije, funkcije i specifičnosti vezane uz instituciju braka, kao i analizirati promjene koje se u okviru iste događaju u proteklim desetljećima. Svrha rada je potvrditi početne hipoteze, a predmetnu problematiku pri tome obraditi na primjeru Republike Hrvatske.

Rad se sadržajno sastoji od tri poglavlja, uvoda i zaključka. Prvo poglavlje analizira pojam braka i obitelji. U okviru njega daju se osnovne definicije, te se obrađuju relevantna obilježja i funkcije. Sljedeće poglavlje posvećeno je analizi međunarodnih trendova koji utječu na suvremeno poimanje i funkcioniranje brakova te obitelji. Posljednje poglavlje rada analizira problematiku zaštite obitelji i brakova u Republici Hrvatskoj.

Prilikom izrade rada korištene su metode, analize, sinteze, komparacije i kompilacije prikupljenih podataka iz različitih izvora. Također, treba istaknuti metodu apstrakcije, statističku metodu i metodu deskripcije.

2. TEORIJSKI OKVIR OBITELJI I BRAKA

Dijelom ili članom obitelji postaje se rađanjem, usvajanjem ili samim zasnivanjem braka.(Narodne Novine, 103/15, 2018.) Svaku obitelj karakteriziraju odanost, povezanost i trajnost članstva, a to razlikuje od drugih socijalnih sustava. Za poimanje ovoga sustava ili društvenog stanja, pored samog značenje, važno je u obzir uzeti niz obilježja i razlikovnih specifičnosti(Greganić, A., 2016.).

Suvremeno poimanje i egzistiranje braka kao zajednice uvelike se razlikuje od onog nekadašnjeg. Rezultat je to brojnih promjena koje se odražavaju s napretkom društva, ali i uvjeta u kojima se brakovi sklapaju i u kojima egzistiraju. S obzirom na intenzitet promjena, posebice u suvremeno doba, smatra se kako je institucija braka u današnjici znatno fleksibilnija, ali i upitnog vijeka, od onog nekadašnjeg. Dijelom je za to zaslužna i potpuno drugačija percepcija braka u današnjici, kao i stav muškaraca te žena u svezi njega.

U ovome poglavlju pristupa se definiranju i specificiranju obilježja braka, kao i analizi evolucijskog tijeka istoga. Na taj način daje se osnova za razumijevanje ovoga pojma, ali i za poduzimanje daljnjeg istraživanja.

2.1. Pojmovno određenje obitelji i braka

Obitelj je prva životna skupina kojoj pripadamo. Ona je više od zbroja pojedinaca koji dijele jedinstven fizički i psihosocijalni prostor. Obitelj je prirodni socijalni sustav, koji ima svoju strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja, načine suočavanja s problemima i njihovim rješavanjem. Obitelj je organizirani koherentni sustav determiniran svojom strukturom. Obitelj kao organizam dio je šireg društvenog tkiva kojem pripada i koji održava (Štalekar, 2010: 243).

U domaćoj i inozemnoj znanstvenoj literaturi, ali i praksi danas postoje brojne definicije obitelji i brakova. Pri tome se javljaju različita shvaćanja i stajališta. Unatoč brojnosti definicija, sve one ukazuju da je obitelj osnovna društvena skupina povezana srodstvom.

U većini slučajeva je to veza između roditelja i djece, koja čini srž odnosno jezgru iz koje se šire ostale obiteljske veze (Milanović, N.;2015.).

Osnovna funkcija braka je osnivanje obitelji i stvaranje potomaka (Hodžić, 2014). Sukladno tome, moguće je istaknuti kako brak već svojim osnivanjem podrazumijeva i osnivanje obitelji, te se time ukazuje na odnos među ovim pojmovima.

Brak je univerzalna ljudska institucija koja je tvorila temelj obitelji kroz povijest. Iako se tradicije vezane za bračne obrede, prava i obveze braka, način odabira bračnog partnera, pa čak i onaj kome je brak dopušten, mogu se razlikovati od kulture do kulture, bitna nužnost braka odavno je prepoznata ekonomski, pravno, duhovno i socijalno kao primarna društvena ustanova za odgoj djece. Općenito je poznato da brak pruža odgovarajuću postavku za njegovanje ljubavi muškarca i žene i za ispunjenje oba (New World Encyclopedia, 2019.).

2.2. Obitelj i brak kroz povijest

Možemo uočiti kako je zajednica obitelji i braka evoluirala od svojih početaka. Kako za ženidbu ili brak, tako se i za obitelj može reći da je prapojava ljudskog roda. Počeci joj se gube u neodgonetljivim daljinama prapovijesti čovječanstva (Benveniste, A. 1972: 34).

Različite kulture, norme te vrijednosti podrazumijevaju zasebno shvaćanje braka. Brak se kao jezgra obitelji pojavljuje u različitim oblicima ovisno o broju partnera, društvenoj i kulturnoj pripadnosti itd. isto tako, obitelj kroz povijest prolazi kroz brojne oblike ovisno o kulturi i vjeri. Najčešći oblik obitelji jest monogamna zajednica jednog muža i jedne žene. Međutim, uz nju se u raznim sredinama javlja i poligamna obitelj koja je zasnovana na braku jednog muža s više žena. Nešto rjeđi oblici obitelji jesu leviratski i sororatski. Leviratski oblik, poznat u Izraelu nalaže da brat mora oženiti udovicu svog umrlog brata. U sororatskoj udovac ima pravo oženiti sestru ili rođakinju svoje pokojne žene. U povijesti je poznata i incestna obitelj u kojoj je brak zasnovan između brata i sestre (Benveniste, A., 1972:36).

„Nastanak obitelji gubi se u neodgonetljivim počecima prapovijesti čovječanstva. Jasna slika o povijesti obitelji i braka govori kako je ova jedinstvena životna zajednica

između muža i žene opisana u prvim stranicama Biblije. U svojim počecima, institucija braka su regulirane običajima, a naknadno su se ti običaji prenijeli u pisane zakone "(Benvin, A.1972.).

U srednjem vijeku, pod utjecajem kršćanstva, brak i njegovi oblici nastoje se što je moguće više ujednačiti s temeljima kršćanskog nauka. Rimokatolička Crkva je nakon Tridentskog sabora u 16. stoljeću uvela pravilo da se brakovi priznaju jedino ako ih je sklopio, odnosno samim sklapanjem, odobrio katolički svećenik. Tu su praksu kasnije uvele i protestantske crkve (Alinčić, M., 1994).

„Posebice treba istaknuti kako je brak nekada zauzimao ulogu koju danas imaju vlade i tržišta. Takva perspektiva i pristup njegova sagledanja u drugi plan postavljaju ljubav i one vrijednosti braka koje zagovara Crkva i koje se često idealiziraju s ovim pojmom. „Tradicionalno gledano, brak nije bio temeljen na osobnim željama partnera, već je imao šire društvene funkcije, od pribavljanja rodbine i zemljišta i povećanja radne snage za niže klase, do učvršćivanja političkih veza i povećanja bogatstva za aristokraciju“ (Bertek, 2017).

Ovakva definicija braka ističe kako je on u proteklim stoljećima predstavljao prije svega ekonomsku i političku transakciju. Primjerice, u srednjem vijeku od je predstavljao hijerarhiju u kojoj je dominirao muškarac. Dugo godina i nakon toga prisutna je ova dominacija, a ulaskom u brak žene su gubile osobni pravni status. Tek se od 17. stoljeća javljaju konkretnije promjene u privatizaciji brakova, odnosno svrstavanja odluke i pitanja u svezi njega domenu osobne stvari pojedinca (Vađunec, I., 2009.).

2.3. Obitelj u suvremenom svijetu

Obitelj je tijekom povijesti doživjela mnogobrojne i različite promjene koje su sa sobom donijele transformacije životnih uvjeta pojedinca, ali i cjelokupne obitelji. Tako danas nasuprot proširenoj obitelji susrećemo i takozvanu nuklearna obitelj, kao produkt suvremenoga doba i globalnih promjena u životnim stilovima, navikama, potrebama i šire (Reljac, 2011).

Nuklearna obitelj kao pojam u današnjici označava obitelji supružnika. „Ona je koncentrirana na mali krug osoba, no ona nije prekinula sve rodbinske i prijateljske veze prema vani. Takvom stanju uvelike je pridonio nagli porast gradskog stanovništva i smanjenje seoskoga, što predstavlja popratni proces svake industrijalizacije“ (Šimunović, 2012).

Promjene koje su započele prije dva stoljeća, prema sudu mnogih znanstvenika i istraživača, dosegle su u današnje ili suvremeno vrijeme svoj vrhunac. „Sukladno tome, u prvom planu pojavljuju se važni pokreti nove društveno-političke transformacije, što dovodi u pitanje postojanje mnogih društvenih institucija i zahtijeva njihovo temeljno obnavljanje.

Potrebno je ukazati na glavne karakteristike nuklearne obitelji, ali na način da ih se uspoređi s onim stanjem u kojem se obitelj nalazila prije sadašnje evolucije. Na ovaj način ukazuje se zapravo na promjene koje su se odrazile na obitelj i brakove tijekom evolucijskog procesa, sve do danas, u suvremeno doba“(Reljac, 2011).

Odnosi prema partneru i djeci postaju najvrednije i najvažnije u životu. Usprkos iskustva rastave, roditelji žele da se njihova djeca vjenčaju i da imaju djecu. Istovremeno se moderna obitelj opisuje kao u fazi raspada. Uzajamna solidarnost njezinih članova postaje sve slabija, obiteljski život se povlači u privatnu sferu, kućanstva postaju sve više izolirana (Alinčić, 1994).

„Raste stopa rastava, roditeljskog nasilja, marginaliziraju se stariji te množe izvanbračne veze“(Reljac, 2011).

2.3.1 Model obitelji u Americi

Prošli su dani kada su se nuklearne obitelji smatrale normom u Sjedinjenim Državama. Ovih dana različiti tipovi obitelji nisu samo uobičajeni, nego i mnogo prihvaćeniji nego što su bili u prošlosti. Nije neuobičajeno odgajati dijete kao samohrana majka ili biti dio mješovite obitelji. Ono što je još zanimljivije jest da svaka druga vrsta obitelji (postoji šest glavnih o kojima se ljudi slažu) ima jedinstvenu obiteljsku dinamiku (Betterhelp, 2018.).

Počevši od nuklearne obitelji, također poznate kao osnovna ili tradicionalna obitelj, koja se sastoji od dva roditelja i njihove djece. Nuklearne obitelji mogu imati jedno ili više djece koja su biološka ili usvojena, ali glavna ideja je da roditelji zajedno odgajaju svoju djecu u obiteljskoj kući. Iako se čini da su nuklearne obitelji u opadanju, podaci iz popisa SAD-a iz 2016. pokazuju da 69% djece još uvijek živi u nuklearnim obiteljima. Iako to ne uspijeva uvijek, većini ljudi ovo je idealno obiteljsko okruženje za odgoj djece (Betterhelp, 2018.).

Neke od prednosti nuklearne obitelji jesu financijska stabilnost jer oba roditelja obično rade, djeca su odgojena u stabilnoj roditeljskoj situaciji, naglasak je na zdravlju i obrazovanju, te su usredotočeni na komunikaciju.

Kako prednosti, tako i svaki tip obitelji ima i neke nedostatke. Najvećim nedostatkom nuklearne obitelji smatra se isključivanje šire obitelji te može doći do stresa i izolacije. Isto tako, nuklearne obitelji mogu postati previše usredotočene na djecu, što rezultira samozatajnom djecom i obiteljima (Betterhelp, 2018.).

Samohrani roditelji, odnosno jednoroditeljske obitelji sastoje se od jednog roditelja s jedim ili više djece. U tim slučajevima roditelj nikada nije bio u braku, udovac/ica je ili razveden. Majka ili otac koji sami odgajaju djecu nije toliko neuobičajeno, i kao i svaki drugi tip obitelji s jednim roditeljem ima svoje prednosti i mane. Iako privrženici tradicionalnih obitelji vjeruju da djeci trebaju oba roditelja, možemo vidjeti da neke obitelji samohranih roditelja dobro prolaze dok se druge bore. Ono što čini prednost jednoroditeljskih obitelji jest da članovi obitelji mogu postati vrlo bliski, s vremenom naučite dijeliti kućanske dužnosti, te djeca i roditelji mogu postati vrlo otporni.

Najvećim problemom samohrane obitelji smatra se socijalni status jer se obitelji bore s jednim prihodom. Roditeljima može postati teško uskladiti puno radno vrijeme i sve obiteljske obveze (Betterhelp, 2018.).

Dok bi većina ljudi u SAD-u identificirala nuklearne obitelji kao „tradicionalni“ tip obitelji, u različitim kulturama proširene obitelji su puno češće i postoje već stotinama godina. Proširene obitelji su obitelji s dvoje ili više odraslih osoba koje su povezane krvlju ili brakom, obično zajedno s djecom. Obično proširene obitelji žive zajedno radi socijalne podrške i postizanja zajedničkih ciljeva. Na primjer, roditelji mogu živjeti sa svojom djecom i bakama i djedovima svoje djece. To daje obitelji mogućnost pružanja skrbi za svoje starije osobe, a zauzvrat, djedovi i bake mogu pomoći u brizi o djeci dok su roditelji na poslu. U Sjevernoj Americi, proširene obitelji koje žive zajedno nisu toliko uobičajene, ali to se događa povremeno. Ono što je lijepo u proširenim obiteljima je koliko mogu biti bliski i kako daju jedni drugima puno podrške. To ne znači da je članovima obitelji koji žive zajedno uvijek lako. Može postojati razlika u mišljenju u proširenim obiteljima, a neki ljudi mogu živjeti na ovaj način jer su obvezani, a ne zato što to žele (Betterhelp, 2018.).

Obitelji bez djece su obitelji s dva člana koji ne mogu ili ne žele djecu. U svijetu tipova i dinamike obitelji te su obitelji često zaboravljene ili izostavljene. U prošlosti je odrastanje, vjenčanje i imati djecu norma, ali u današnjem svijetu sve više ljudi odlučuje odgoditi imati djecu ili odlučiti da ih neće imati.

Ove jedinstvene obitelji uključuju radne parove koji mogu imati kućne ljubimce ili uživati u uzimanju tuđe djece (poput nećakinje i nećaka) povremeno umjesto da imaju vlastite. Oni također mogu biti avanturistički parovi koji se ne osjećaju kao da bi djeca bila prikladna za njihov životni stil (Betterhelp, 2018.).

Step-family engleski je naziv za obitelj kada se dvije odvojene obitelji stapaju u jednu. To može proizaći iz nekoliko različitih načina, kao što su dva razvedena roditelja s jednom ili više djece koja spajaju obitelji ili jedan razvedeni roditelj s djecom koji se uda/oženi za nekoga tko nikada nije bio u braku i nema djecu. Poput obitelji s jednim roditeljem, tako se i step-family suočavaju se s krivim predrasudama od strane obitelji

koje preferiraju dinamiku nuklearne obitelji, ali su postali uobičajeniji tijekom godina. Kao i svi ti različiti tipovi obitelji, i step-family imaju jedinstvenu snagu i slabosti s kojima se trebaju nositi (Betterhelp, 2018.).

Posljednji tip obitelji je baka ili djed. Takva obitelj je kada djedovi i bake odgajaju unuke. Iako je to neuobičajeno, prema američkom udruženju za bračno i obiteljsko liječenje, obitelji koje vode bake i djedovi su u porastu. Oni su izjavili da, „podaci iz popisa stanovništva pokazuju da u Sjedinjenim Državama otprilike 2,4 milijuna djedova i baka odgaja 4,5 milijuna djece.” Ova situacija se događa kada roditelji nisu tu da se brinu o svojoj djeci ili su nesposobni pravilno brinuti o svojoj djeci. Na primjer, roditelji mogu biti u zatvoru, premladi, na drogama, ili (nažalost) samo ne brinu. Srećom, u tim situacijama, djedovi i bake nastupaju i djeluju kao roditelji svojim unucima. Mnogo puta situacija nije idealna, ali oni bi radije preuzeli odgovornost nego vidjeli da njihovi unuci završe u lošijoj situaciji, poput udomiteljstva (Betterhelp, 2018.).

Od osnutka Amerike, obitelj se nalazi u stanju evolucije što i dovodi do težeg određivanja jedinstvene definicije obitelji. Zbog svojih odrednica moderna se obitelj odupire ideji svrstavanja u kategorije. Promjene, koje trenutno zahvaćaju strukturu američke obitelji, dakako nisu nove i neočekivane. Ne samo da su poznate, već se može reći da stoljećima utječu na obiteljske uloge, funkcije i dinamiku obitelji (Jurković, G. 2017.).

2.3.2 Model obitelji u Australiji

Prosječno australsko kućanstvo klasično je shvaćeno kao nuklearna obitelj sa svojom proširenom obitelji koja živi odvojeno. Povećanje razvoda i ponovnog braka stvorilo je kućanstva koja uključuju polu-roditelje, pastorku i polu-braću. Povećao se i broj neudanih majki, a mnoga se djeca odgajaju u jednoroditeljskim kućanstvima (Australianculturefamily, 2019.).

Dok tradicionalna obiteljska struktura više nije realan socijalni standard, obitelj ostaje od temeljne važnosti za ljude tijekom cijelog života. Individualizam je visoko cijenjen (Cultural Atlas Australia, 2019.).

Australci obično ohrabruju svoje članove obitelji da budu neovisni i slijede svoje osobne težnje. Djecu se često uči da su podsvjesno misle da su 'posebna' ili 'jedinствена' kako odrastaju. Kulturna ideja sadrži: vi ste ono što učinite od sebe i onoga što odlučite biti. Od ljudi se očekuje da budu samostalni, samoodređeni i odgovorni za svoje izbore.

Istraživanja pokazuju da proširena obitelj još uvijek igra veliku ulogu u životu većine Australaca. Oni pridonose mreži podrške pojedinca, koja obično pruža financijsku potporu, stanovanje ili mogućnost zapošljavanja. Glavna sklonost većini australskih obitelji je da imaju male obitelji s jednom do troje djece. Roditelji često donose strateške odluke o obrazovanju svoje djece kako bi im osigurali dobru ekonomsku budućnost. Većina australskih roditelja ne primjenjuje tjelesno kažnjavanje, već umjesto toga disciplinu svoju djecu nametanjem posljedica za svoje postupke - na primjer, povlačenjem povlastica za loše ponašanje i nagrađivanjem dobrog ponašanja. U Australiji se nasilje prema članovima obitelji smatra neprihvatljivim (Weston, R.; Qu, L. 2013.).

Rod ne mora nužno diktirati ulogu ili dužnost osobe u obitelji. Žene se smatraju jednakima muškarcima u australskom društvu i uživaju priliku odabrati svoj oblik doprinosa dinamičnom kućanstvu. Međutim, zbog niza razloga, manje žena radi puno radno vrijeme nego muškarci i umjesto toga su na raspolaganju za odgoj svoje djece. Također imaju tendenciju da imaju više prekida karijere od muškaraca (Weston, R.; Qu, L. 2013.).

Australci obično čekaju kasnije u životu da imaju obitelj, a prosječna starost u kojoj se događaju obiteljski život (npr. brak, djeca, umirovljenje) raste. To odražava rastuću individualističku orijentaciju muškaraca i žena - osobito srednje klase - da žele uspostaviti karijeru za sebe i putovati prije osnivanja obitelji. Žene su mnogo starije kad imaju svoje prvo dijete od prethodnih generacija. Obično to čine između 25 i 34 godine (srednja dob je 29 godina). In vitro oplodnja (IVF, izvantjelesna oplodnja) postaje sve češća. Ljudi također rade mnogo kasnije u životu s dobi za penziju. Sada je uobičajeno da ljudi stariji od 65 godina ostanu u radnoj snazi (Australianculturefamily, 2019.).

Starenje stanovništva, u kombinaciji s činjenicom da većina žena sklapa brak sa starijim muškarcima i imaju dulje očekivano trajanje života, ogleda se u većem broju i udjelu starijih žena koje žive same, u usporedbi sa starijim muškarcima. Žene u dobi 65 i više (35% u odnosu na 17%), te 85 i više (50% u usporedbi s 22%) godina češće su od muškaraca iste dobi te češće žive same. Predviđa se da će se broj osoba koje žive same znatno povećati u budućnosti. Godine 2006. u Australiji je živjelo samo 1,9 milijuna ljudi; do 2031. predviđa se da će od 3,0 do 3,6 milijuna ljudi živjeti sami (ABS 2010.).

2.3.3. Model obitelji u Europi

Česta pitanja današnjice jest postoje li vrijednosti koje bi se mogle okarakterizirati kao europske. Je li Europa doista toliko kulturno raznolika da je nemoguće pričati o zajedničkim vrijednostima?

U proteklom nizu godina mnogo toga se promijenilo u europskoj kulturi i tradiciji, no kako su promjene utjecale na obitelj proučit ćemo u nastavku.

Obitelj je jedna od domena u kojoj su se dogodile najveće promjene tijekom posljednjih generacija. Tradicionalna nuklearna europska obitelj sastojala se od oženjenog oca i majke s nekoliko djece, ali danas je to samo jedna od mnogih opcija. Opadajuće stope vjenčanja, povećan broj razvoda, široko prihvaćanje suživota, legalizacija istospolnih brakova i smanjenje stope fertiliteta uzrokovali su pad prosječnog kućanstva u Europskoj uniji na 2,4 osobe (Memory, J.).

Uloge muškaraca i žena su se promijenile, danas žene u većini europskih zemalja uživaju u široko istim mogućnostima obrazovanja i zapošljavanja kao i muškarci. Te promjene u sastavu obitelji i ulogama jednako su rezultirale dramatičnom promjenom vrijednosti.

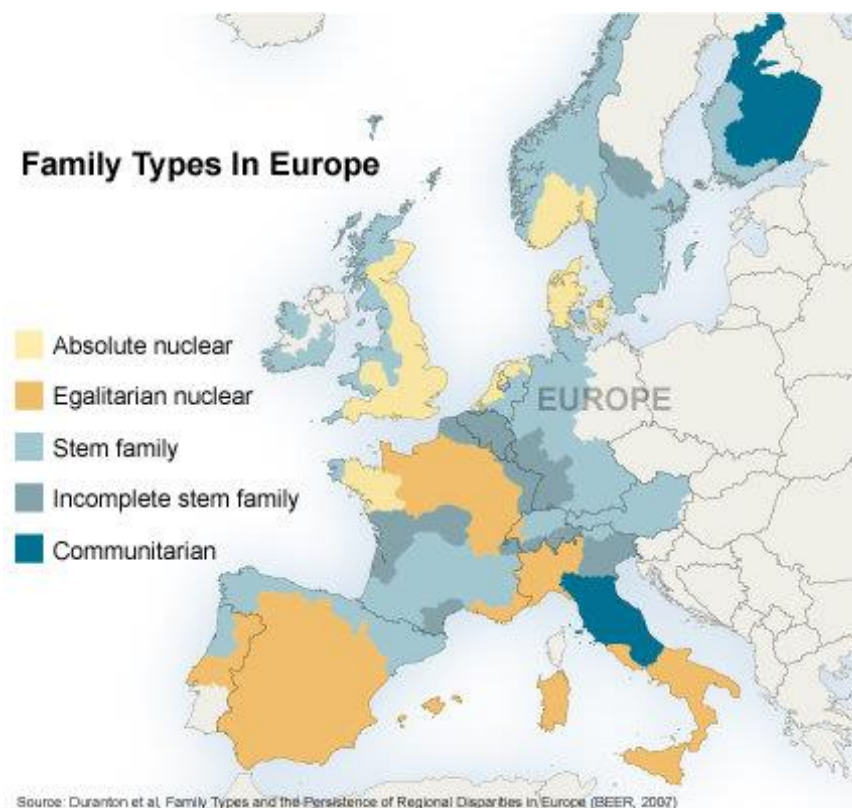
Međutim, postoje neke znatne promjene. Prihvaćanje samohranih majki naglo je poraslo od 1990. u zemljama koje su pokazale ranu spremnost na prihvaćanje samohranog majčinstva poput Islanda i Danske, a pridružile su im se zemlje poput

Španjolske, Litve i Hrvatske, koje su tradicionalno katoličke. U većini europskih zemalja većina ljudi ne odbacuje parove koji žive zajedno bez braka (Memory, J.).

Možda su najznačajnije promjene povezane s rađanjem djece jer one rezultiraju važnim demografskim promjenama tijekom vremena. Širom Europe posjedovanje djece više se ne smatra dužnošću prema društvu, već je to životna opcija. Izbor brakova bez djece dobro je prihvaćen u mnogim zemljama (Memory, J.).

Čini se da je pokretačka sila tih promjena individualizacija. Vrijednosti usmjerene na autonomiju, privatnost, samoaktualizaciju i osobnu sreću postale su važnije i svrgnule su vrijednosti koje ukazuju na kolektivne ciljeve. Dobra ilustracija ovog procesa je činjenica da poslušnost gubi tlo kao važna kvaliteta koju djeca stječu kod kuće, dok nezavisnost dobiva na značaju.

Slika 1. Tipovi obitelji u Europi

Izvor: *Bruges European Economic Research Papers 2007*

Dostupno na: <http://www.coleurop.be/eco/publications.htm> (14.05.2019.)

Na slici je prikazana zastupljenost tipova obitelji u pojedinim dijelovima Europe.

Najzastupljeniji je tzv. tip "stabljike" obitelji. Taj tip je i autoritaran i nejednak. Nekoliko generacija živi pod jednim krovom, a jedno se dijete udaje kako bi nastavilo. Ostala djeca ostaju neoženjena kod kuće ili odlaze u brak.

Slijedi ga „egalitarni nuklearni" tip obitelji koji je i liberalan i jednak. Djeca su jednako emancipirana i neovisna, ali jednaka podjela nasljedstva potiče jače odnose roditelja i djece prije smrti roditelja.

„Danas brak sve više gubi obilježja patrijarhalnog zajedništva, a dobiva obilježje partnerstva. Posljedično, dolazi do promjene uloga muža i oca unutar braka i obitelji. Dominacija oca ne samo da doživljava promjene, nego biva i potiskivana. Taj trend skladnog i ravnopravnog partnerstva u nužnoj je vezi s novim demokratskim shvaćanjima na različitim poljima od političkog do društveno kulturnog, (Jacobs, F., 2013.).

„Promjene koje su se dogodile unutar braka i obitelji najviše se očituju na djeci, koja su zadobila posve novi položaj unutar obitelji, obzirom na nekadašnju tradicionalnu obitelj. Za razliku od nekadašnje seoske obitelji tradicionalnog usmjerenja gdje se dijete više identificiralo s obitelji i sa selom dok se istodobno manje individualiziralo, dijete u suvremenoj obitelji postiže daleko manju identifikaciju, ali zato veću individualizaciju“ (Reljac, V., 2011).

Bez obzira na promjene koje su se dogodile na relaciji društvo-obitelj, obitelj i dalje ostaje bitan i neodvojiv dio svakog društva, a bračna zajednica i dalje vrši važne institucionalne funkcije unutar svakog društva, kao što su (Reljac, V. 2011):

1. Biološka funkcija – nastavljanje ljudske vrste;
2. Ekonomska funkcija – skrb za materijalna dobra;
3. Zaštitna funkcija – sigurnost nasuprot egzistencijalnih rizika;
4. Kulturna funkcija – prijenos na potomstvo vrijednosti i koncepata određenog društva;
5. Stratifikacijska funkcija – smještanje u određeni društveni status;
6. Integrativna funkcija – društvena kontrola.

Evidentno je kako obitelj, unatoč brojnim promjenama i nekoj sasvim novoj suvremenoj dimenziji, i dalje zauzima poseban značaj u društvu i u kontekstu njegova razvoja. Uz ove institucionalne funkcije, postoje i personalne funkcije obitelji. One su također posebno značajne za razumijevanje današnjih obilježja obitelji i brakova. Misli se generalno na tri osnovne funkcije, a to su (Fisheretal., 2001):

1. Bračna funkcija – izmjena afekata između muža i žene;
2. Roditeljska funkcija – osjećaji prema djeci i briga za njih;
3. Bratska funkcija – bratski osjećaji među djecom.

Preko ovih funkcija obitelj se ugrađuje u sve društvene grupacije i često je garant njihove stabilnosti. U tom kontekstu moguće je govoriti o onoj ekonomskoj, kulturnoj, političkoj i religioznoj. Kako bi trendovi u suvremeno doba, po pitanju obitelji i brakova bili jasniji, a prethodne tvrdnje argumentiran, u nastavku slijedi pregled kvantitativnih podataka na razini svijeta.

3. MEĐUNARODNA ANALIZA I POKAZATELJI OBITELJI I BRAKA

U ovome poglavlju rada daje se osvrt na osnovne statističke pokazatelje u svezi obitelji i brakova na međunarodnoj razini. Time se nastoji potvrditi prethodno iskazane tvrdnje, odnosno kvalitativne zaključke koji ukazuju na nove, suvremene trendove i promjene u svezi ove institucije i problematike.

Na temelju provedenog istraživanja ovih podataka daje se osnova za usporednu aktualnog stanja na međunarodnoj razini s onime u Republici Hrvatskoj, o čemu detaljnije slijedi u narednom poglavlju. Na taj se način doprinosi smislenom povezivanju poglavlja rada i cjelovitoj obradi problematike.

U nastavku se polazi od identificiranja nekih osnovnih kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja u svezi brakova i obitelji na međunarodnoj razini. Misli se primjerice na dobne granice stupanja u brak, fertilitetnu dob, broj djece po ženi i slično.

3.1. Dobna granica stupanja u brak muškaraca i žena

Legalna dobna granica muškaraca i žena za ulazak u brak, na razini svijeta, kreće se između 14 i 21 godine starosti. Najčešće je riječ o 18 godina, odnosno dobnoj granici punoljetstva (UNSTATS, 2019). Treba istaknuti kako su niže dobne granice prihvaćene u slabije razvijenim zemljama svijeta, koje obilježavaju niski dohodak, visoke stope nataliteta, niska razina obrazovanja stanovništva i slični nepovoljni demografski, ali i ekonomski pokazatelji. Srednja dobna granica, odnosno najučestalija dob od 18 godina, prihvaćena je u većini razvijenih zemalja, a vrijedi i za čitavo područje Europe.

Treba istaknuti kako ovi podaci na razini svijeta nisu do sada prikupljeni i kao takvi evidentirani te objavljeni, već oni egzistiraju tek na razini većine država. Sukladno tome, za obradu ostalih relevantnih podataka uzima se nekoliko proizvoljno odabranih zemalja svijeta, čime se ujedno vrši i usporedba među njima.

U nastavku se daje analiza podataka udjela nacionalnog stanovništva u dobi od 15 i 19 godina koje je stupilo u brak, zasebno za muškarce i žene (Tablica 1.).

Tablica 1. Udio muškaraca i žena koji su stupili u brak u dobi između 15 i 19 godina prema podacima iz 2018. godine (%)

Država	Žene	Muškarci
Kina	2,2	0,4
Italija	0,6	0,2
Belgija	0,6	0,1
Njemačka	0,3	0,0
Bosna i Hercegovina	18,2	5,9
Kanada	3,1	1,3
Albanija	2,1	7,0
Hrvatska	2,6	0,5
Francuska	0,5	0,1
Australija	0,2	0,1
Kiribati	18,7	5,6
Liberija	21,7	10,1
Madagaskar	37,3	14,7

Izvor: Izrada autora prema: UNSTATS (2019.) *Statistics and indicators on men and women*.
Dostupno na: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/default.htm>
(01.04.2019.).

Ovime se potvrđuje prethodna tvrdnja o ranijem stupanju u brak muškaraca i žena u slabije razvijenim državama svijeta. Također, vidljivo je kako su ovi podaci na primjeru razvijenijih i tranzicijskih zemalja znatno niži, a među njima je i Republika Hrvatska. Daje se pretpostaviti kako je i broj brakova u zemljama s većim udjelima ovoga pokazatelja veći, nego na primjeru ostalih zemalja svijeta, kao i stopa nataliteta. Sukladno tome, očekuju se niže fertilitetne dobi na primjeru ovih zemalja.

U nastavku se daje pregled kretanja prosječne dobi u kojoj muškarci i žene stupaju u brak, u promatranom razdoblju, na primjeru odabranih zemalja svijeta (Tablica 2.).

Tablica 2. Prosječna dob muškaraca i žena za stupanje u brak 2018. godine

Država	Žene	Muškarci
Albanija	25,1	29,2
Australija	29,7	31,6
Belgija	30,7	33,0
Bosna i Hercegovina	25,1	29,3
Kanada	26,6	28,6
Kina	24,7	26,5
Hrvatska	26,2	29,8
Francuska	31,6	33,4
Njemačka	31,7	34,1
Italija	30,6	34,0
Kiribati	20,9	24,3

Liberija	22,7	27,2
Madagaskar	19,0	22,4

Izvor: Izrada autora prema: UNSTATS (2019.) *Statistics and indicators on men and women*.
Dostupno na: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/default.htm>
(01.04.2019.).

Ovime se dodatno potvrđuju prethodno istaknute činjenice. Zanimljivo je istaknuti kako u svim državama nešto mlađe u brak stupaju žene, nego što to čine muškarci. Također, vidljivo je kako najveće dobne granice za navedeno bilježe države Europske unije.

Smatra se kako je pomicanje dobne granice za stupanje u brak, posebice u razvijenim državama svijeta, uvjetovano promjenom životnih uloga, navika, potreba i preferencija. Pri tome se misli na sve veći interes mladih prema obrazovanju i izgradnji karijere, problematiku osiguranja egzistencije te slično.

Posljedično, ovi čimbenici i promjene utječu i na pomicanje fertilitetne dobi, kao i smanjenje broja rođene djece po osobi. Sukladno tome, dolazi do općih demografskih promjena na međunarodnoj razini, a koje su uglavnom uvjetovane promjenama u razvijenim državama svijeta.

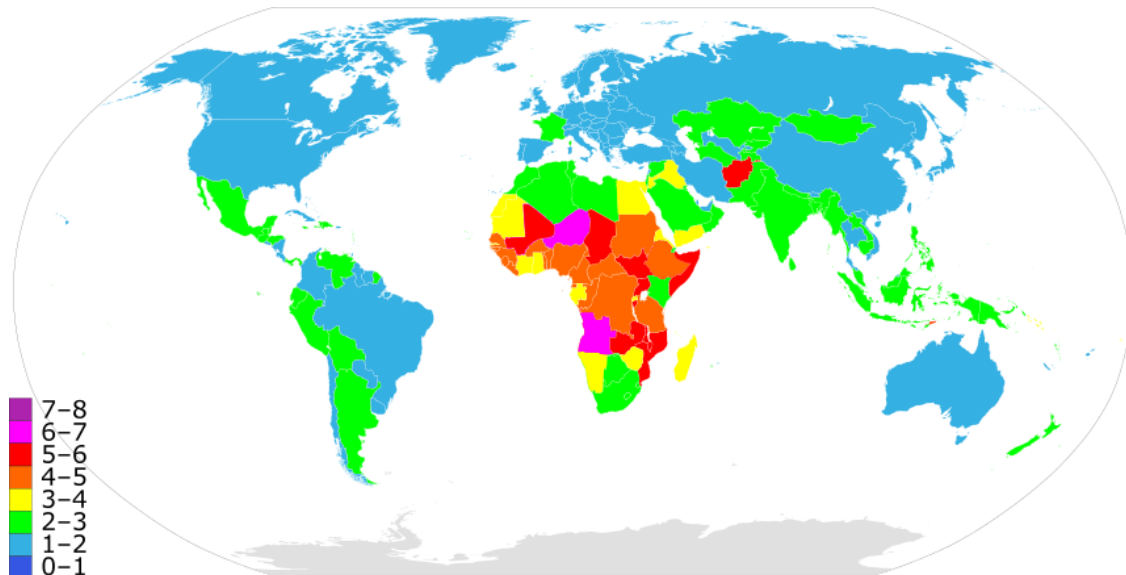
3.2. Fertilitet na međunarodnoj razini

Fertilitet odnosno plodnost u demografiji, označava broj živorođene djece u odnosu na broj žena u plodnom razdoblju. Pojam fertilno razdoblje, ili razdoblje prokreacije, označuje u životu žene ono razdoblje kad je ona fiziološki sposobna sudjelovati u reprodukciji (DZS, Statistička izvješća 2018.).

U javnom prostoru i medijima, u brojnim demografskim i drugim publikacijama pokazatelj fertiliteta koji se dosta često upotrebljava je izraz totalna stopa fertiliteta (TFR). „TFR je najprikladnija mjera kod usporedbe razine rodosti među različitim područjima jer ne ovisi o dobnoj strukturi populacije. Stopa je standardizirana prema dobi, tj. nebitno je ima li na nekom području više žena u reproduktivnoj dobi, a u

drugom manje. Zove se totalna ili ukupna stopa fertiliteta jer se računa kao zbroj specifičnih stopa fertiliteta za svaku dob ili dobnu grupu u ženskome reproduktivnom razdoblju. Specifične stope fertiliteta prema dobi računaju se kao omjer broja živorođene djece koje su rodile žene dobi x i broja svih žena dobi x“ (Čipin, I. 2018.).

Slika 2. Totalna stopa fertiliteta u svijetu u 2017. godini.

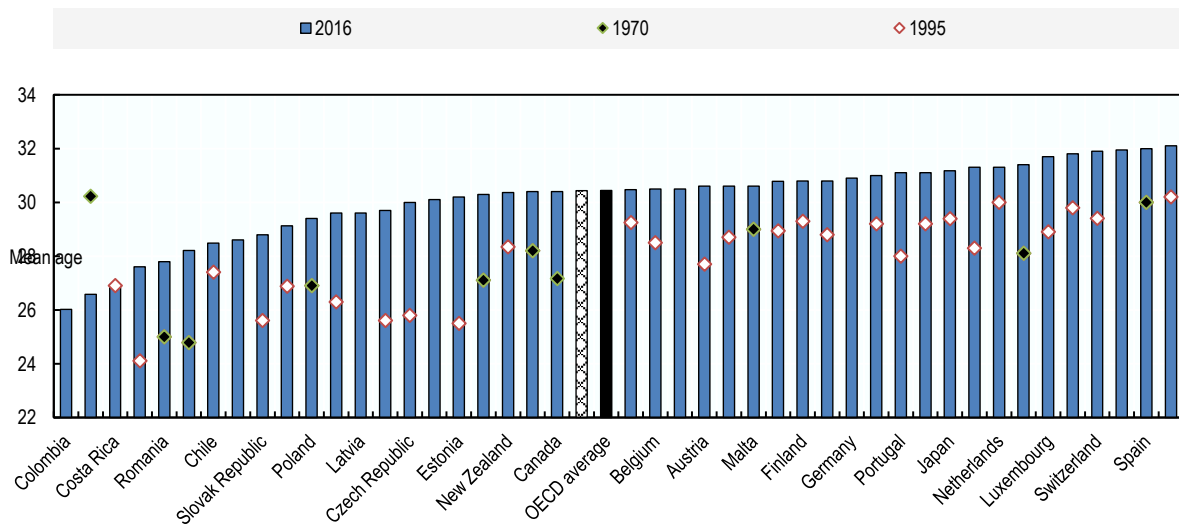
Izvor: The World Factbook (2016-17.) The indispensable source for basic intelligence

Dostupno na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (03.04.2019.)

Tijekom proteklih nekoliko desetljeća, zabilježene su drastične promjene u demografskoj slici na razini svijeta, posebice na primjeru razvijenih zemalja. Misli se pri tome, pored ostaloga, na rast fertilitetne dobi, kao i na smanjenje broja rođenih po osobi. Procjenjuje se kako danas prosječna dobna granica žena koje prvi puta rađaju kreće između 25 i 29 godina.

Pregled kretanja fertilitetne dobi u odabranim zemljama svijeta daje se u nastavku (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Usporedba fertilne dobi na razini svijeta od 1970. do 2016. godine.

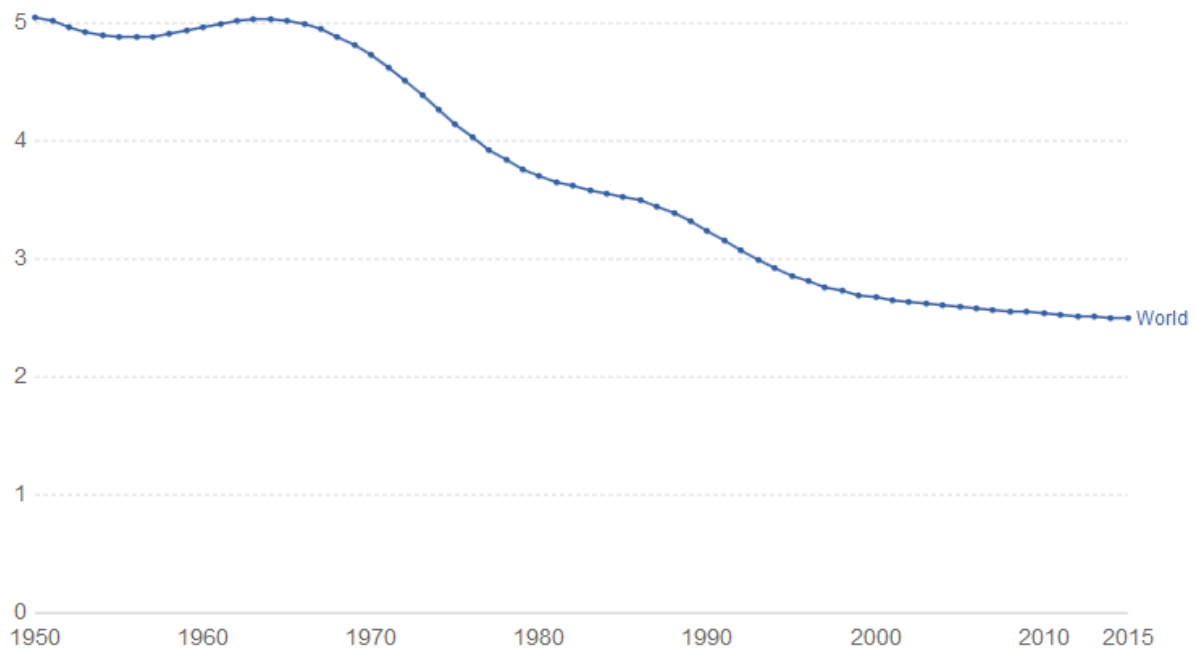

Izvor: OECD (2019.) Database. Dostupno na: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (13.02.2019.).

Na razini Europske unije prosječna fertilitetna dob kreće se oko 30 godina, što je daleko više od nekadašnje fertilitetne dobi. Tijekom 2016. godine u nekim zemljama EU fertilitetna dob je i premašivala 30 godina, a među tim državama su Irska, Španjolska, Italija i Luksemburg. Najniža fertilitetna dob zabilježena je u Bugarskoj i Rumunjskoj, a kretala se oko 26 godina (OECD, 2019).

U skladu s pomicanjem ovih vrijednosti, dolazi i do smanjenja broja rođene djece po osobi. Stope nataliteta po osobi najniže su u razvijenim zemljama, gdje su zabilježene i veće dobne granice za rođenje prvog djeteta (Grafikon 2.).

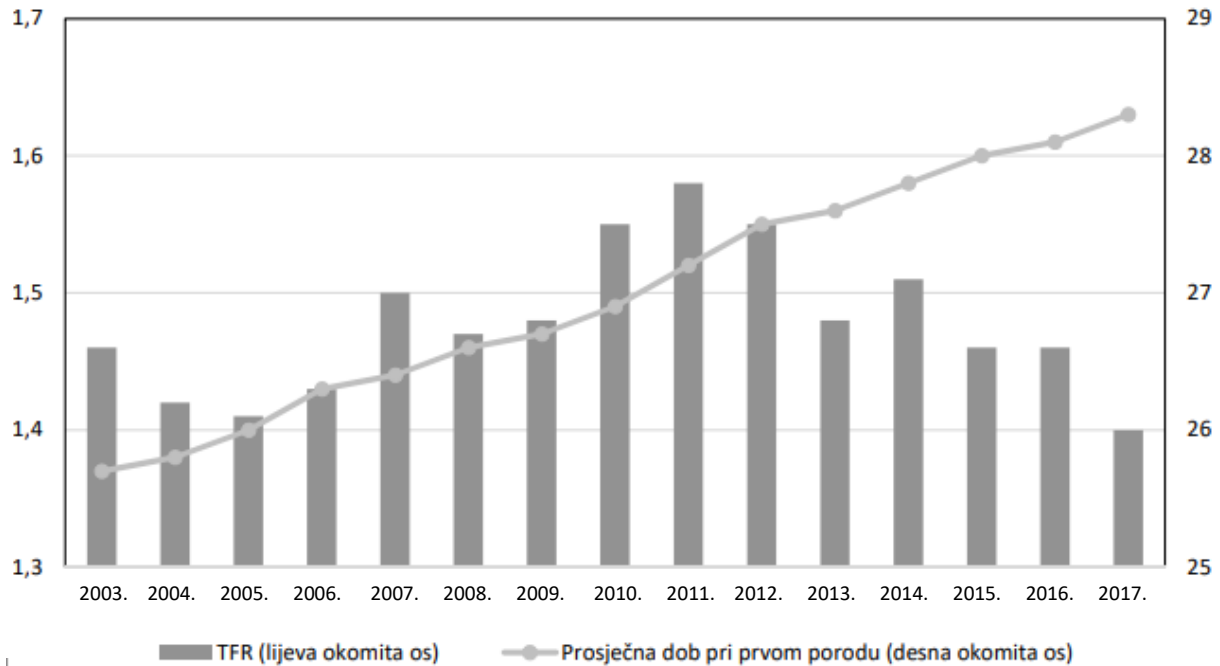
Grafikon 2. Broj rođene djece po osobi na razini svijeta od 1950. do 2015. godine

Izvor: Roser, M. (2017.) *Fertility rate*. Dostupno na: <https://ourworldindata.org/fertility-rate> (09.01.2019.).

Evidentno je kako kretanje ovog pokazatelja u promatranom razdoblju uglavnom bilježi kontinuirani pad. Od nekadašnjih 5 ili više rođenih djece po ženi, na razini svijeta tijekom 50-ih godina prošloga stoljeća, ukazuje se na današnjih tek 2 djece po ženi na razini svijeta. Jednaki trend zabilježen je i na razini Europske unije (OECD, 2019).

Grafikon 3. Totalna stopa fertiliteta i prosječna dob pri prvom porodu u Hrvatskoj od 2003. do 2017. godine

Izvor: Eurostat (2018.)

„U Hrvatskoj je fertilitet nizak i na ispodzamjenskoj razini. Trend od manje od dvoje djece po ženi u fertilnom razdoblju prisutan je od kraja 1960-ih, a po dodatnim pokazateljima o reprodukciji stanovništva još od kraja 1950-ih. Ispodzamjenska TFR i negativan demografski momentum (veće generacije roditelja nego djece) doveli su do prirodne depopulacije koja je počela 1991. godine. U razdoblju od 2001. do 2015. godine (slika 2.), TFR u Hrvatskoj nastavlja oscilirati na vrlo niskim vrijednostima od 1,4 do 1,6 djece po ženi“ (Čipin, I.; Međimurec, P. 2017.).

3.3. Piramida starosti

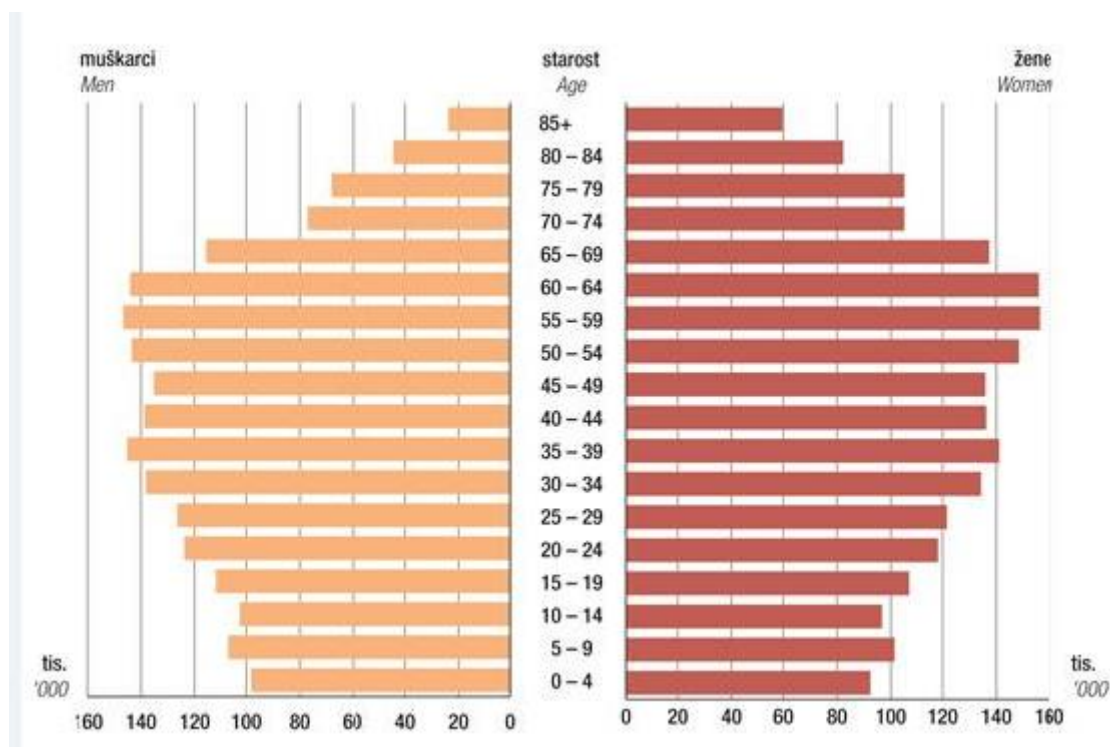
Kako bi precizno izanalizirali dobno spolnu strukturu stanovništva te njene promjene tijekom vremena koristimo se tabličnim ili grafičkim prikazom tzv. piramida starosti koju dijelimo na tri osnovna tipa, a to su: progresivni, stacionarni i regresivni. Nazivi koji su još poznati za piramidu starosti jesu stablo života ili stablo starosti (DZS.hr).

„Progresivni ili ekspanzivni tip dobne strukture obilježava široka baza piramide, dakle visok udio djece i dinamičan razvoj uzrokovan visokim stopama nataliteta. Oblik dobne strukture stanovništva je oblik piramide.

Stacionarni ili stagnantni tip dobne strukture obilježava sužavanje baze piramide i umjeren udio djece uz niske, stabilne stope nataliteta i mortaliteta iz kojih proizlazi nepromijenjen, te nizak ili nulti prirodni prirast. Oblik podsjeća na košnicu.

Regresivni ili kontrastivni tip dobne strukture karakterizira nizak udio djece tako da baza piramide postaje uža od njezina središnjeg dijela, što uzrokuje nizak, opadajući prirodni prirast ili prirodno smanjenje i pokazuje proces depopulacije. Stope nataliteta praktički su na razini stopa mortaliteta ili niže. Oblik piramide poprima obrise urne“ (Smajić, R. 2016.).

Slika 3. Stanovništvo RH prema spolu i starosti, procjena sredinom 2017.

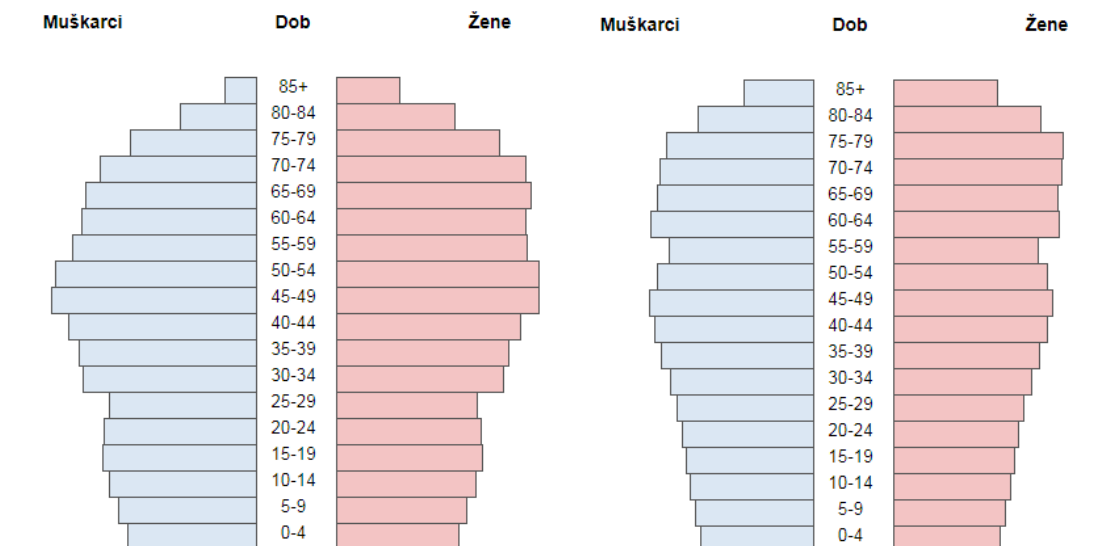
Izvor: DZS (2018.)

Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-03_01_2018.htm

(28.05.2019.)

Iz prikaza starosne piramide stanovništva Republike Hrvatske uočava se da je dno piramide uvučeno (tzv. dječja baza), kao i da su stupci, koji predstavljaju djecu uzrasta od 0 do 14 godina, uži u usporedbi sa starijim dobnim grupama. Posljedica je to niske i opadajuće stope nataliteta, ali i iseljavanja stanovništva izvan zemlje, koje je nastavljeno i nakon rata, prvenstveno iz ekonomskih razloga. Prema izgledu starosne piramide, koja podsjeća na oblik urne, evidentno je da biološka regresija daje jasan pečat dobnj strukturi stanovništva Republike Hrvatske.

Slika 4. Stanovništvo prema starosti i spolu u RH 2031. (lijevo) i 2061. (desno) godine

Izvor: DZS (2019.)

Dostupnana: <https://www.dzs.hr/app/rss/piramida-stanovnistva.html> (28.05.2019.)

Prema prikazanoj slici možemo usporediti stanovništvo prema starosti i spolu u Republici Hrvatskoj u razmaku od 14 godina, odnosno rezultat predviđanja od 2017. do 2031. godine kada bi broj rođene djece u 2031. godini iznosio 189 300, broj stanovništva u dobi od 25-29 godina iznosio bi 216 800, te broj stanovništva u dobi od 60-64 godine dosegao bi broj od 275 100.

U usporedbi sa desnom stranom slike, odnosno usporedba 2031. i 2061. godine predviđanja nalažu da će broj rođene djece u 2061. godini iznositi 164 500, broj

stanovništva između 25-29 godina iznosit će 201 400, te stanovništvo u dobi od 60-64 godine iznosi bi 247 500.

Na temelju istraživanja možemo zaključiti kako se osim broja rođene djece, te stanovništva u dobi od 25-29 godina smanjuje i stanovništvo u dobi od 60-64 godine iz čega proizlazi problem smanjenja ukupnog stanovništva. Oblik piramide i dalje podsjeća na urnu što znači da su stope nataliteta u budućnosti i dalje na razini ili čak niže od stope mortaliteta.

Naime, tablice UN-a predviđaju da bi se broj ljudi na Zemlji 2100. mogao kretati između 6,2 milijarde u varijanti najnižeg prirasta i 15,8 milijardi u slučaju najvećeg demografskog rasta.

Iako je mortalitet naglo pao u drugoj polovici 20. stoljeća zbog napretka u zdravstvenoj skrbi i produženja očekivanog trajanja života pa se činilo da će populacija jako narasti. Međutim, u posljednja tri desetljeća naglo je pao i broj djece koja se rađaju u svijetu. Predviđanja modela imaju oblik sigmoidne krivulje S u kojoj se prekretnica nalazi u sredini 1980-ih nakon kojih prirast stanovništva postupno pada i stabilizira se oko 2050.godine (UN, 2015).

3.4. Stope brakova i razvoda na razini svijeta

„Demografska statistika prikuplja i obrađuje podatke o statistikama rođenih, statistikama umrlih, statistikama sklopljenih brakova, statistikama razvedenih brakova i migracijskim statistikama. Ti se podaci mogu dobiti iz izvora kao što su: popis stanovništva, ankete, registar stanovništva, matične knjige“ (NIPP, 2015.).

U ovom poglavlju posvetit ćemo se podacima o strukturi stanovništva po bračnom stanju. Kretanje brakova vrlo je bitno posebno popratiti jer ono kao čimbenik utječe na fertilitet jer se brak smatra polazišnom točkom u povećanju nataliteta stanovništva. Brak važi i ulazi u evidenciju tada kada se obavi pravni akt o stupanju u bračnu zajednicu. „On može biti na dva načina – zakonski ili po vjerskim osnovama. Ovaj pokazatelj može biti izražen kako u apsolutnom, tako i u realnom stanju.

Broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika računa se pomoću opće stope nupcijaliteta. Stopa ovisi o različitim faktorima kao što su biološki, socijalni, ekonomski, obrazovani te kulturni. Formula za izračun opće stope nupcijaliteta prikazana je u nastavku.

$$b = \frac{B}{P} \cdot 1000$$

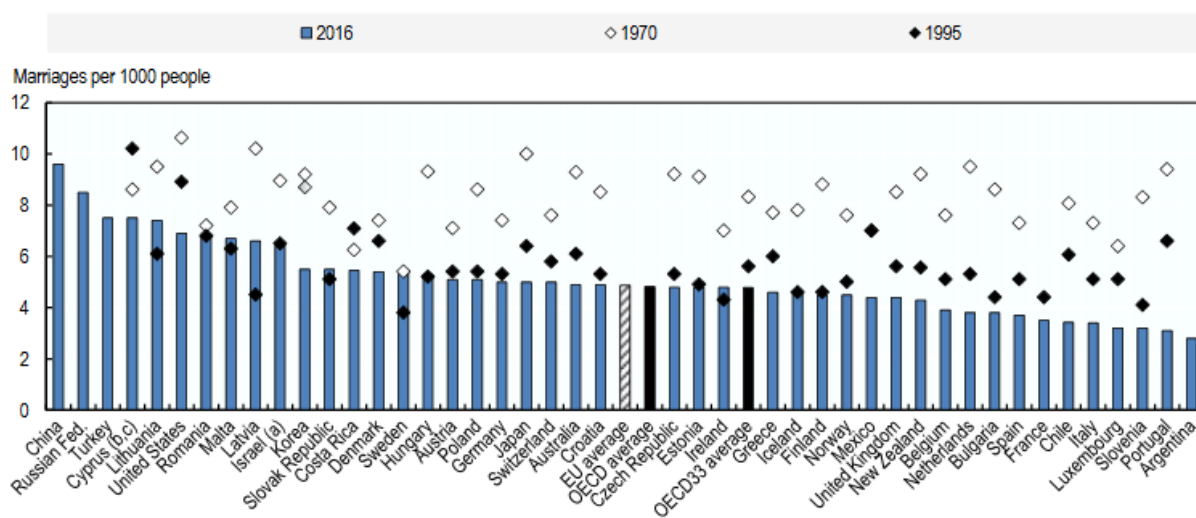
Ova veličina daje opću sliku, odnosno predstavlja opću stopu broja sklopljenih brakova. Ukoliko u P izuzmemo mlađi naraštaj (Ž 0-15 / M 0-18), tada govorimo o realnoj stopi. Brakovi se mogu pratiti na dva načina a to su tablice sklopljenih brakova koje između ostalog služe i za analizu fertiliteta, stanovništva i sl. te se za njih uzimaju i podaci kao što su starost, zanimanje, koji je brak po redu, narodnost itd. Te tablice razvedenih brakova koje nam govore koliko u prosjeku traje brak, koja se struktura razvodi, starosna i sl. stopa kojom se prate statistike razvedenih brakova naziva se opća stopa divorcijaliteta te je u nastavku prikazana formula za njeno računanje.

$$r_b = \frac{R_b}{P} \cdot 1000$$

U nastavku se daje prikaz stopa brakovana razini svijeta u dužem vremenskom razdoblju. (Nepoznat autor; Dostupno

na: <https://www.scribd.com/document/71427977/Demografija-druga-parcijala>)

Grafikon 4. Stope brakova na razini svijeta od 1995. do 2016. godine (%)

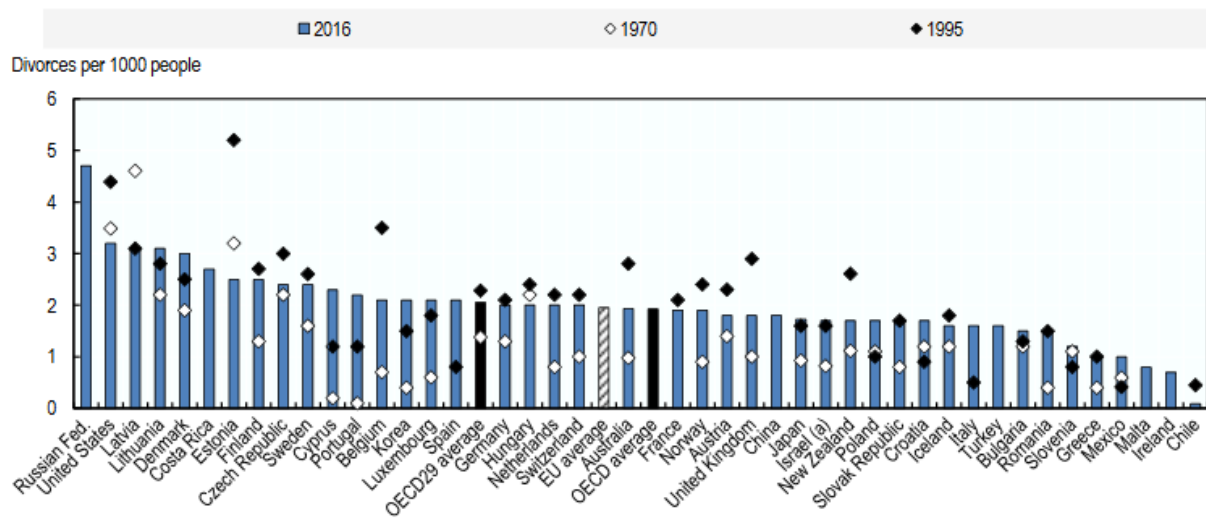

Izvor: OECD (2017.) *Marriageanddivorcerates.* Dostupno na: https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf (09.01.2019.).

Stope brakova na razini svijeta, koje se razmatraju na primjeru navedenih zemalja ili regija u promatranom razdoblju osciliraju. Međutim, generalno je moguće uočiti negativan trend kretanja ovoga pokazatelja, pri čemu se misli na smanjenje ovih stopa u promatranim dekadama. Najveće vrijednosti zabilježene su tijekom 70-ih godina prošloga stoljeća, a najniže, uz manje oscilacije kod pojedinih zemalja, upravo s pojavom suvremenoga doba.

U nastavku se daje pregled kretanja stope razvoja na međunarodnoj razini u istome razdoblju.

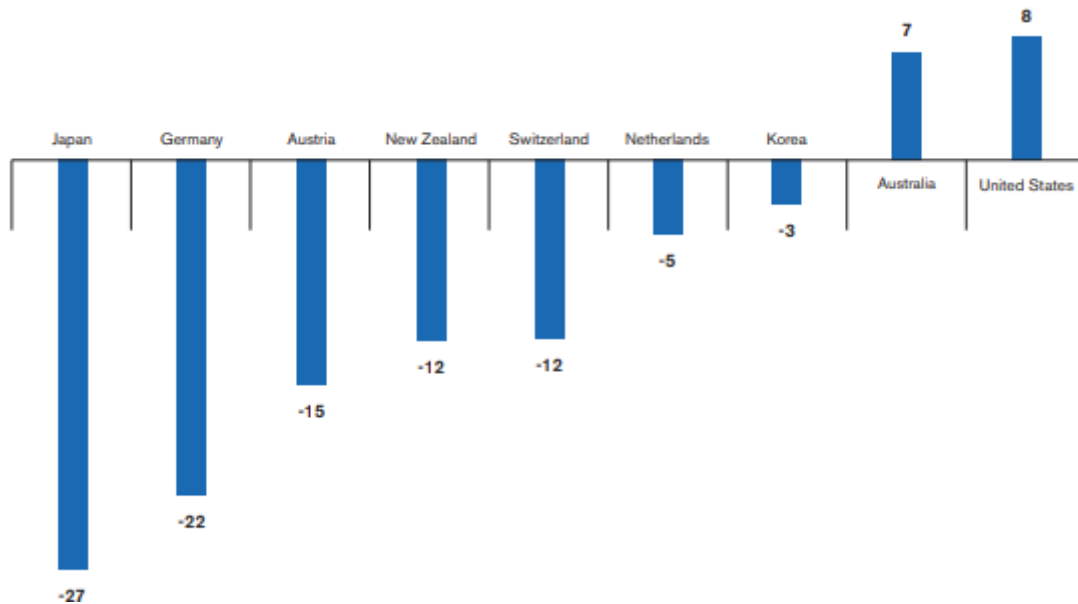
Grafikon 5. Kretanje stope razvoda na međunarodnoj razini od 1995. do 2016. godine (%)

Izvor: OECD (2017.) *Marriage and divorcerates*. Dostupno na: https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf (09.01.2019.).

Stope razvoda bilježe obrnuto proporcionalni trend kretanja. Dok su stope brakova u promatranom razdoblju imale tendenciju smanjenja, stope razvoda bilježe rast. Najniže stope su zabilježene tijekom 70-ih godina prošloga stoljeća.

Grafikon 6. Procijenjeno povećanje/smanjenje broja parova djece u odabranim zemalja OECD-a od 2000. do 2030. godine u %

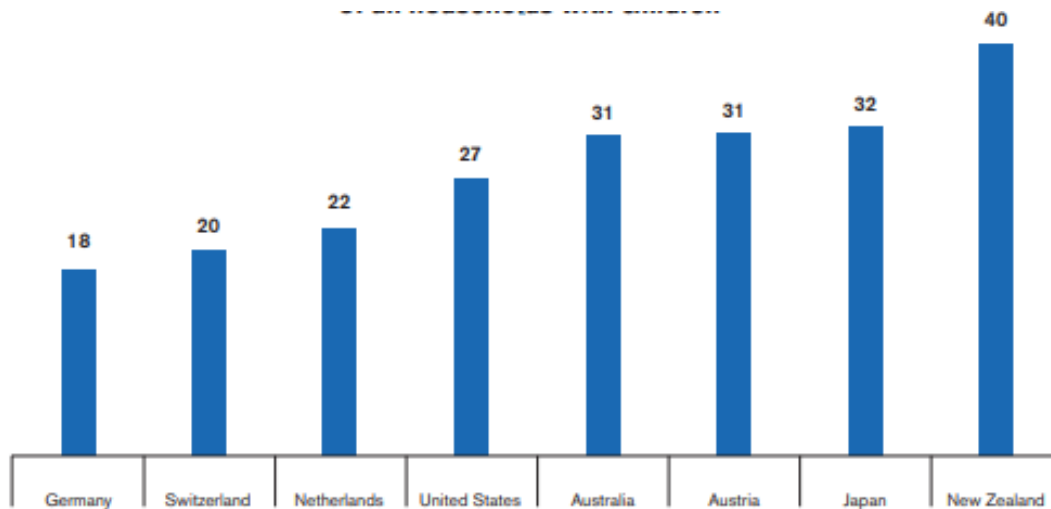

Izvor:OECD (2011.)

Dostupno na: <https://www.oecd.org/futures/49093502.pdf> (20.05.2019.)

U većini zemalja očekuje se smanjenje broja parova s djecom do 2025-30. Najveće smanjenje predviđeno je za Njemačku, Japan i Austriju (između 15% i 27%), a najniže u Koreji i Nizozemskoj. No prema predviđanjima, Sjedinjene Države i Australija bi mogle doživjeti povećanje broja parova s djecom (OECD, *The future offamilies to 2030.*).

Grafikon 7. Kućanstva s jednim roditeljem-planirani udio jednoroditeljskih kućanstava s djecom u razdoblju od 2025-2030. godine u %

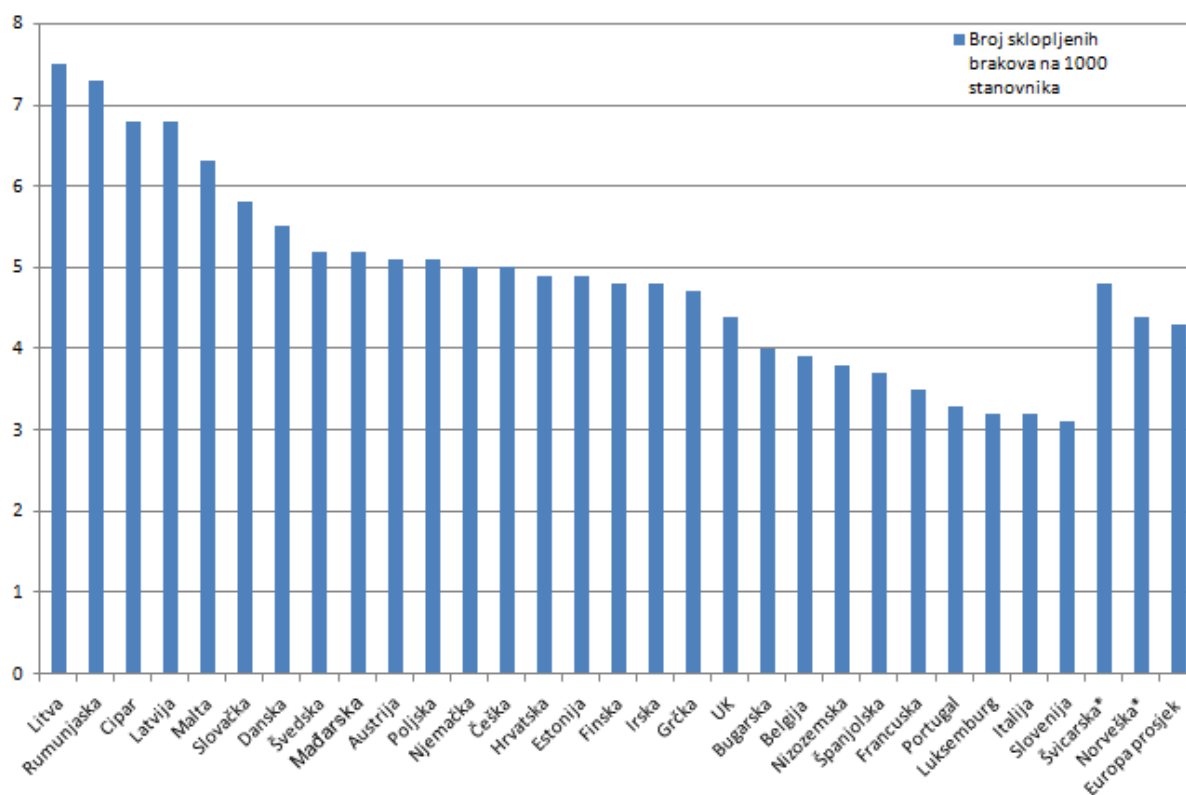
Izvor: OECD (2011.)

Dostupno na: <https://www.oecd.org/futures/49093502.pdf> (20.05.2019.)

Obitelji samohranih roditelja također će se povećavati kao i udio svih obiteljskih kućanstava s djecom. Do 2025. godine očekuje se da će se njihov udio povećati u svim zemljama OECD-a. Međutim, učinak će se vjerojatno osjetiti više u nekim zemljama nego u drugima. Primjerice, u Australiji, Austriji, Japanu i Novom Zelandu udio obitelji samohranih roditelja s djecom mogla bi doseći između 30% i 40% (u odnosu na 28%, 26%, 22% i 31% sredinom 2000-ih). Nasuprot tome, u Njemačkoj i Švicarskoj očekuje se da će se postotci kretati između 17% i 20%, što pokazuje male promjene od sredine 2000-ih (OECD, *The future offamilies to 2030.*).

Europska unija, kao jedna od dominantnijih ekonomskih i socio-kulturnih regija svijeta, prati jednaki trend kao što je i prethodno iskazano. Pri tome se ističe kako je i na području EU tijekom proteklih desetljeća izražen trend opadanja broja sklopljenih brakova, kao i porast razvoda.

Grafikon 8. Zemlje u Europi s najvećim brojem sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u 2018. godini.

Izvor: autorova izrada, Eurostat (2018.)

Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190214-1>

*Švicarska i Norveška kao jedne od najrazvijenijih zemalja Europe izdvojene su kao primjer.

Na razini Europske unije najmanje sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u 2018. godini imale su Slovenija, Portugal, Luksemburg i Italija, a najveće Litva, Rumunjska, Cipar i Latvija, i Hrvatska s 4,9% sklopljenih brakova na 1000 stanovnika pripada skupini zemalja s nižim stopama sklopljenih brakova (Eurostat, 2018).

Najviše razvoda u istome razdoblju imale su Latvija, Litva, Finska i Estonija, a najmanje Grčka, Malta, Slovenija i Bugarska. Hrvatska s gotovo 2% razvoda na 1000 stanovnika svrstava se u skupinu zemalja s većim stopama razvoda (Eurostat, 2018).

4. ANALIZA OBITELJI I BRAKOVA NA RAZINI REPUBLIKE HRVATSKE

4.1. Zakonodavni i regulatorni okvir Republike Hrvatske u svezi zaštite obitelji i brakova

Prema Ustavu Republike Hrvatske te zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, na temelju gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava određeno je u članku 57. da zaposleni te članovi njihove obitelji imaju pravo na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje te isto tako imaju prava u svezi s porođajem, materinstvom i njegom djece koje je uređeno zakonom (Narodne novine, 2015):

Članak 62. navodi da je obitelj pod osobitom zaštitom Republike. Brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju se zakonom. (Narodne novine, 2015)

Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece. Odgovorni su osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti. Tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb, određeno je člankom 63 (Narodne novine, 2015).

Na temelju članka 64. dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe. Djeca ne mogu biti primljena na rad prije zakonom određene dobi niti smiju biti prisiljavana na rad koji štetno utječe na njihovo zdravlje ili ćudoređe, niti im se takav rad smije dopustiti. Mladež, majke i invalidne osobe imaju pravo na osobitu zaštitu na radu (Narodne novine, 2015).

4.1.1. Prava na temelju *Obiteljskog zakona Republike Hrvatske*

Brak, izvanbračna zajednica žene i muškarca, odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija te postupci u vezi s obiteljskim odnosima i skrbništvom uređeni su Obiteljskim zakonom Republike Hrvatske .

Treba istaknuti da ovaj Zakon sadrži odredbe koje su u skladu s aktima Europske unije, a misli se na (Narodne novine, 2015):

- „Direktivu 2011/95/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o standardima za kvalifikaciju državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva za ostvarivanje međunarodne zaštite, za jedinstveni status izbjeglica ili osoba koje ispunjavaju uvjete za supsidijarnu zaštitu te za sadržaj odobrene zaštite (SL L 337, 20. 12. 2011.);
- Direktivu 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (SL L 335, 17. 12. 2011.).“

U okviru zakona članaka 2.-9. dane su osnovne definicije u svezi ove problematike. Posebno se naglašavaju i temeljna načela svezi iste, a koja pobliže definiraju i određuju ovu instituciju. Uređenje obiteljskih odnosa temelji se na sljedećim načelima (Narodne novine, 2015):

1. Načelo ravnopravnosti žene i muškarca – bračni i izvanbračni drugovi su izjednačeni u pogledu imovinskih prava i uzdržavanja. U odnosu na djecu, činjenica jesu li djeca rođena u braku, izvanbračnoj zajednici ili bez postojanja zajedničkog obiteljskog života roditelja nije od značaja;
2. Načelo solidarnosti, uzajamnoga poštovanja i pomaganja svih članova obitelji – predstavlja temelj za osobna prava i dužnosti bračnih drugova kao i institut uzdržavanja. Pored toga ovo se načelo odnosi i na djecu koja su kao maloljetni članovi obitelji dužni poštovati ostale članove obitelji te pomagati im u obavljanju poslova u obiteljskoj zajednici u skladu sa svojom dobi i zrelosti;
3. Načelo prvenstvene zaštite dobrobiti i prava djeteta – odnosi se na donošenje odluka o pravima djeteta, dijete ima pravo na osoban odnos s roditeljima ukoliko nije narušena njegova dobrobit;
4. Načelo prvenstvenoga prava roditelja da skrbe o djetetu te dužnosti tijela da im pruža pomoć – roditelj je prvi pravni skrbnik djeteta te mu je država dužna pomoći samo u slučaju ako je to potrebno;

5. Načelo razmjerne i najblaže intervencije u obiteljski život – odnosi se na poduzimanje mjera ako je to potrebno kako bi se uz potporu roditelja uspješno ostvarile blaže mjere ili preventivna pomoć;
6. Načelo skrbničke zaštite – objašnjava da osoba koja na bilo koji način nije sposobna brinuti se sama o sebi, mora biti primjereno zaštićena te imati sva temeljna ljudska prava;
7. Načelo sporazumnog rješavanja obiteljskih odnosa – potiče da se na primjeren način rješavaju obiteljski odnosi;
8. Načelo žurnosti u rješavanju obiteljsko – pravnih stvari u vezi s djetetom; cilj je u što kraćem roku riješiti postojeći problem u svrhu zaštite i dobrobiti djeteta;
9. Izvanbračna zajednica – životna zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ali se u slučaju rođenja djeteta ili ako se u međuvremenu njihov odnos nastavi sklapanjem braka. Jednako su važni zakoni o raspodjeli imovine te poštivanje ljudskih prava.

U okviru ovoga zakona ističe se kako je brak zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca. Sklapanje braka može biti u građanskom obliku ili u vjerskom obliku s građanskopravnim učincima. Također, jasno su definirana osobna prava i dužnosti bračnih drugova, imovinski odnosi te na koji način brak može prestati važiti (Obiteljski zakon, NN 103/15).

Pravni odnosi koji se odnose na roditelje i djecu i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece. Odredbe zakona koje se odnose na majčinstvo i očinstvo, odnosi roditelja i djece te mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. (Obiteljski zakon, NN 103/15)

Posvojenje je oblik zaštite djeteta bez roditeljske skrbi. Da bi došlo do samoga procesa posvojenja postoje pretpostavke za zasnivanje posvojenja, pravni učinci posvojenja te u svrhu zaštite i dobrobiti djeteta vrši se procjena podobnosti i prikladnosti za posvojenje te postupak zasnivanja posvojenja (Obiteljski zakon, NN 103/15).

Skrbništvo je oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi, punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti o sebi i osoba koje nisu iz drugih razloga u mogućnosti

štititi svoja prava i interese. Skrbnik je osoba koja obavlja skrbništvo. Nadležnost i postupak u poslovima skrbništva obavlja centar za socijalnu skrb a određen je prema boravištu osobe koja je pod skrbništvom(Obiteljski zakon, NN 103/15).

Uzdržavanje je oblik socijalne sigurnosti koje članovi obitelji pružaju jedni drugima i to je njihova dužnost. U ovom djelu zakona uređeno je uzdržavanje djece, roditelja, drugih srodnika te maćehe ili očuha; uzdržavanje bračnog i izvanbračnog druga te izvanbračnog djeteta. Određivanje uzdržavanja podnosi se zahtjevom za uzdržavanje(Obiteljski zakon, NN 103/15).

Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija je oblik pomoći kako bi se donijele primjerene odluke o obiteljskom odnosu, odnosno pomoć stručne osobe, obiteljskog savjetnika ili obiteljskog medijatora da se dođe do najprihvatljivijeg rješenja, tj. kompromisa između dvije strane u svrhu održavanja obiteljskih odnosa i pritom nenarušavanja prava pojedinac .(Obiteljski zakon, NN 103/15).

Postupak pred sudom odnosi se na sva pravila, postupke, dužnosti i obveze. Obiteljske te bračne stvari, utvrđivanje majčinstva/očinstva, odluke o skrbništvu i o uzdržavanju, zaštita prava te dobrobit djeteta ili bilo kojeg člana. Centar za posebno skrbništvo je javna ustanova koja se upisuje u sudski registar. Osniva ga Republika Hrvatska te vrijedi samo za teritorij Republike Hrvatske. Financiranje centra za posebno skrbništvo osigurano je iz državnog proračuna(Obiteljski zakon, NN 103/15).

Osim definicija, obilježja, načela i ostalih specifičnosti u svezi braka, ovaj Zakon poznaje i izvanbračnu zajednicu, kao zajednicu između žene i muškarca, koja poprima jednaki značaj kao i brak nakon dužeg trajanja od tri godine(Obiteljski zakon, NN 103/15).

Pravno uređenje obiteljskih odnosa od velike je važnosti iz razloga što se u njima podiže potomstvo te time osigurava opstanak društvene zajednice. Najveću praksu u primjeni ovog zakona imaju centri za socijalnu skrb. Većina postupaka u vezi sa obiteljskim odnosima pokreću se u toj instituciji te je bitno da zakon bude što manje opsežan i lako čitljiv kako bi se povećala efikasnost samog sustava.

U nastavku se također obrađuju ostali zakoni koji se izravno ili neizravno tiču braka i obitelji. Njihov pregled slijedi redom.

4.1.2. Prava na temelju *Zakona o mirovinskom osiguranju*

Sustav mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj zasniva se na tri stupa osiguranja - prva dva su obvezna i doprinose za njih poslodavac izdvaja iz vaše plaće, a treći je dobrovoljan (Narodne novine, 2019).

Mirovinsko osiguranje je program socijalnog osiguranja. Sustav djeluje tako da tijekom svog radnog vijeka članovi sustava i njihovi poslodavci plaćaju doprinose iz plaća i na plaće. Obvezno se osiguravaju prava na nekoliko stavaka od kojih je jedna od njih obiteljska imovina (Narodne novine, 2019).

Stavkom 1. i 2.,14. članka ove odredbe propisano je da je obvezno osiguran na mirovinsko osiguranje roditelj koji obavlja roditeljske dužnosti u prvoj godini života djeteta pod uvjetom da nije obvezno osiguran po nekoj od drugih obveznih osnova osiguranja, pod uvjetom da je dijete hrvatski državljanin i da roditelj kojem se priznaje svojstvo osiguranika u skladu s ovim člankom i dijete imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj (Zakon o mirovinskom osiguranju, 2019.).

Ako oba roditelja obavljaju roditeljske dužnosti prema djetetu i nisu obvezno osigurani na mirovinsko osiguranje po nekoj od obveznih osnova osiguranja, obvezno se osigurava na mirovinsko osiguranje majka djeteta, ako se bračni drugovi drugačije ne dogovore. Doprinosi za mirovinsko osiguranje ovih osiguranika plaća državni proračun. Stavkom 3. propisana je obveza na mirovinsko osiguranje roditelja njegovatelja ili njegovatelja (koji ne mora biti roditelj) prema propisima o socijalnoj skrbi. Naime, člankom 74. stavkom 1. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 33/2012) propisano je da pravo na status roditelja njegovatelja priznaje centar za socijalnu skrb jednom od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom, koje je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe, tako da mu je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata za koju je, prema preporuci liječnika, roditelj osposobljen (Zakon o mirovinskom osiguranju, 2019.).

Stavkom 6. istoga članka propisano je da, iznimno, kada dijete s teškoćama u razvoju nema roditelja ili kada niti jedan od roditelja ne živi s djetetom i o njemu ne brine ili živi s djetetom, ali nije u mogućnosti pružiti mu potrebnu njegu zbog svojeg psihofizičkog stanja, jednom od članova obitelji može se na njegov zahtjev priznati status njegovatelja. Također je propisano da roditelj njegovatelj ili njegovatelj imaju pravo na naknadu i prava iz mirovinskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlene osobe prema posebnim propisima (Zakon o mirovinskom osiguranju, 2019.).

Pomoću matične evidencije vodi se evidencija o svakom osiguraniku. Tu dužnost obavlja Zavod za mirovinsko osiguranje. Da bi se steklo pravo na mirovinsko osiguranje vodi se postupak za ostvarivanje prava utvrđivanjem raznih prava pojedinca (Zakon o mirovinskom osiguranju, 2019.).

Izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju (Nar. nov., br. 115/18) izmijenjeni su, pored ostalog, i uvjeti za odlazak u mirovinu. Tako je propisano da u razdoblju od 1.1.2019. do 31.12.2027. osiguranik ima pravo na starosnu mirovinu kada navršši 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža s tim da se od 2028. do 2032. životna dob povećava za 4 mjeseca kao uvjet za starosnu mirovinu. To znači da od 1.1.2033. pravo na starosnu mirovinu stječu osobe s navršenih 67 godina života i 15 godina mirovinskog staža (HZMO, 2019.).

Zakonom (čl. 32.a) je propisano i dodavanje razdoblja od 6 mjeseci roditelju – majci ili posvojiteljici za svako rođeno dijete pri čemu ističemo da osoba mora imati zadovoljene uvjete propisane ZOMO-om za ostvarivanje prava na mirovinu (prijevremenu ili starosnu), a navedeno se razdoblje dodaje isključivo za izračun mirovine. Ako je umjesto roditelja ili posvojiteljice dodatni rodiljni dopust koristio roditelj – otac ili posvojitelj djeteta, dodani staž od 6 mjeseci dodat će se u ukupni mirovinski staž ocu ako je koristio pretežni dio dodatnog rodiljnog dopusta. ZOMO-om nije propisana dob djeteta kao uvjet za korištenja navedenog uvećanja staža (HZMO, 2019.).

Pad stope nezaposlenosti i odlazak radno sposobnog stanovništva u zemlje članice Europske unije negativno je utjecalo na prihode od mirovinskih doprinosa.

Stave li se u omjer umirovljenici i zaposleni može se zaključiti da ukoliko se trenutno nepovoljan trend nastavi, održivost trenutnog mirovinskog osiguranja postat će vrlo upitna. Financiranje mirovina ovisi o gospodarskim kretanjima i stopi zaposlenosti, a u Hrvatskoj je stanje takvo da ukoliko se kretanja ne usmjere u pozitivan smjer tada nema izgleda za opstanak i održivost trenutnog mirovinskog sustava.

4.1.3. Prava na temelju Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

Ovim zakonom uređene su djelatnosti osnovnoškolskog te srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama. Mreža školskih ustanova i programa te odgoja odnosi se na sve ustanove i objekte gdje se provode odgoj i obrazovanje, prema programima koji su prilagođeni za djecu od najranije dobi. Da bi odgoj i obrazovanje u školama funkcioniralo i imalo smisla potrebno se je držati nacionalnog kurikuluma, nastavnih planova i programa i školskog kurikuluma. Ovaj zakon vrijedi za područje cijele Republike Hrvatske te organizacije rada škole u koju spada početak školske godine, odmor, nastavni dani, smjene, te ukoliko to kapacitet omogućuje boravak, aktivnosti, udžbenici i ostalo (Narodne novine, 2017).

Ono što je bitno za obitelj te je uređeno ovim zakonom jest da svaki roditelj ima obvezu i dužan je upisati svoje dijete u osnovnu školu te voditi brigu da ju ono pohađa sukladno pravima i normama koje škola zahtijeva. Isto tako roditelj ima obvezu biti upoznat s svim sadržajem nastavnog plana i programa te školskim kurikulumom. Za svakog učenika se kroz cijelu godinu vodi pedagoška evidencija i dokumentacija, praćenje nastave, ocijene, upisi i ispisi, pedagoške mjere, ispiti itd. te se učeniku na kraju svakog razreda škole izdaje razredna svjedodžba koja pokazuje uspjeh učenika (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2018.).

Sredstva za financiranje javnih potreba u djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja osiguravaju se državnim proračunom, proračunima jedinice lokalne i područne samouprave, sredstvima osnivača, prihodima koji se ostvaruju obavljanjem vlastite djelatnosti, uplatama roditelja te donacijama i slično (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2018.).

Ovaj zakon korespondentan je s predmetnom problematikom po mnogočemu. Prvenstveno se ističe obveza osnovnoškolskog obrazovanja sve djece, a socijalno je uvaženo i pohađanje srednje škole. Time se zapravo ispunjava jedna od osnovnih obveza današnjih obitelji, a koja se tiče izravno i djece i roditelja. Pored toga, obrazovane institucije dijelom su zadužene za izgradnju ličnosti svake osobe. U tom kontekstu one pružaju i obrazovanje koje su značajne za buduće osnivanje braka i obitelji, kao i ophođenje unutar ovih institucija.

Suvremeni tempo života doveo je mnoge promjene u odgoju djece te odgovor pitanje odgoja i obrazovanja postaje sve složeniji. Obrazovanje bez odgoja ne funkcionira.

4.1.4. Prava na temelju *Zakona o socijalnoj skrbi*

Socijalna zaštita ili socijalna skrb je pojam koji se odnosi na novčane ili druge doprinose zajednice kako bi se osiguralo ostvarivanje osnovnih potreba ljudskog postojanja. U većini razvijenih i pravih država kao primjerice u Hrvatskoj mjere socijalne zaštite određene su zakonom. Sredstva osigurava a provedbu u velikoj mjeri organizira vlada (Narodne novine, 2018).

Korisnici socijalne skrbi određeni su ovim zakonom u člancima 26.-94.. Neka od prava navedena su iz članka koja stječu isto tako određena ovim zakonom su minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, pravo na troškove ogrijeva, naknade za osobe korisnika smještaja, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem, osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, naknada do zaposlenja, socijalne usluge te naknade za ugroženog kupca energenata (Zakon o socijalnoj skrbi, 2018.).

Ovaj zakon usko je vezan i duboko zadire u predmetnu problematiku. Naime, centri za socijalnu skrb, kao što i sam naziv ukazuje prvenstveno su usmjereni pomaganju obiteljima u raznim situacijama i problemima. Osnovna zadaća im je zaštita prava i interesa svih članova obitelji, posebice maloljetne djece. Zakon o socijalnoj skrbi ima bitnu ulogu u obitelji jer su namijenjeni obiteljima koja pokreću brakorazvodni proces, samohranim roditeljima, razvedenim roditeljima s djecom koji ne uspijevaju

uspostaviti komunikaciju i dogovor, žrtvama obiteljskog nasilja, žrtvama ovisnika u obitelji i ostalim skupinama društva (Zakon o socijalnoj skrbi, 2018.).

U Hrvatskoj je 2011. bilo preko 400.000 korisnika socijalne skrbi, od čega je 83.000 maloljetnika. Prema podacima Europskog statističkog ureda, Hrvatska u prosjeku bitno manje izdvaja za socijalnu zaštitu nego što je prosjek 28 članica Europske unije. Usporedbe radi, socijalna pomoć u Njemačkoj veća je od prosječnog primanja prosječnog kućanstva u Hrvatskoj. U svakoj državi od velike je važnosti imati kvalitetan sustav socijalne skrbi, a kako bi se to unaprijedilo i poboljšalo u Hrvatskoj, u prvom koraku, potreban je razvoj gospodarskog sektora(MSPM, 2016.).

4.2. Analiza brakova i obitelji u Republici Hrvatskoj

Ocjena koja gotovo svugdje prevladava jest da je demografsko stanje u Hrvatskoj vrlo zabrinjavajuće i da više ne smijemo pasivno promatrati kako se negativni trendovi produbljuju, nego da je potrebna intervencija države koja će pokrenuti demografsku obnovu.

Razlike koje se javljaju u tretiranju demografskih problema tiču se upravo tih mjera koje treba poduzeti, njihovog sadržaja i načina izvedbe. Državni zavod za statistiku (DZS) objavio je podatke o prirodnom kretanju stanovništva u Hrvatskoj u 2017., po kojima je bilo 17.921 više umrlih nego rođenih, što je rekordni negativni prirodni prirast u posljednjih sedam godina (DZS, Priopćenje; 2018.).

Po podacima DZS-a u 2017. godini je srušen negativni rekord iz 2015., kada je negativni prirodni prirast dosegao brojku od -16.702. Izraženo u apsolutnim brojkama 2016. godine je rođeno 36.647 djece, dok je umrlo 54.261 stanovnika Hrvatske. Po negativnom prirodnom prirastu 2017. je godine prednjačio siječanj, u kojemu je rođeno 3.232 stanovnika, a umrlo ih čak 6.441. "Najbolji" mjesec bio je rujan kada je zabilježeno tek 805 više umrlih od rođenih – 3902 prema 3097(DZS, Priopćenje; 2018.).

Po alarmantnim podacima Državnog zavoda za statistiku, u zadnjih sedam godina negativni prirodni prirast u Hrvatskoj stalno raste. Tako je 2011. godine iznosio –

9.822 da bi da bi zadnju mjerenu godinu prema privremenim podacima za 2018. dosegao rekordnih -17.614 (DZS, Priopćenje; 2018.).

Tablica 3. Prirodno kretanje stanovništva u Republici Hrvatskoj od 2008. do 2017. godine

Godina	Živorodeni (natalitet)	Umrli (mortalitet)	Prirodni prirast
2008.	43 753	52 151	- 8 398
2009.	44 577	52 414	- 7 837
2010.	43 361	52 096	- 8 735
2011.	41 197	51 019	- 9 822
2012.	41 771	51 710	- 9 939
2013.	39 939	50 386	- 10 447
2014.	39 566	50 839	- 11 273
2015.	37 503	54 205	- 16 702
2016.	37 537	51 542	- 14 005
2017.	36 556	53 477	- 16 921

Izvor: autorova izrada, DZS (2018.)

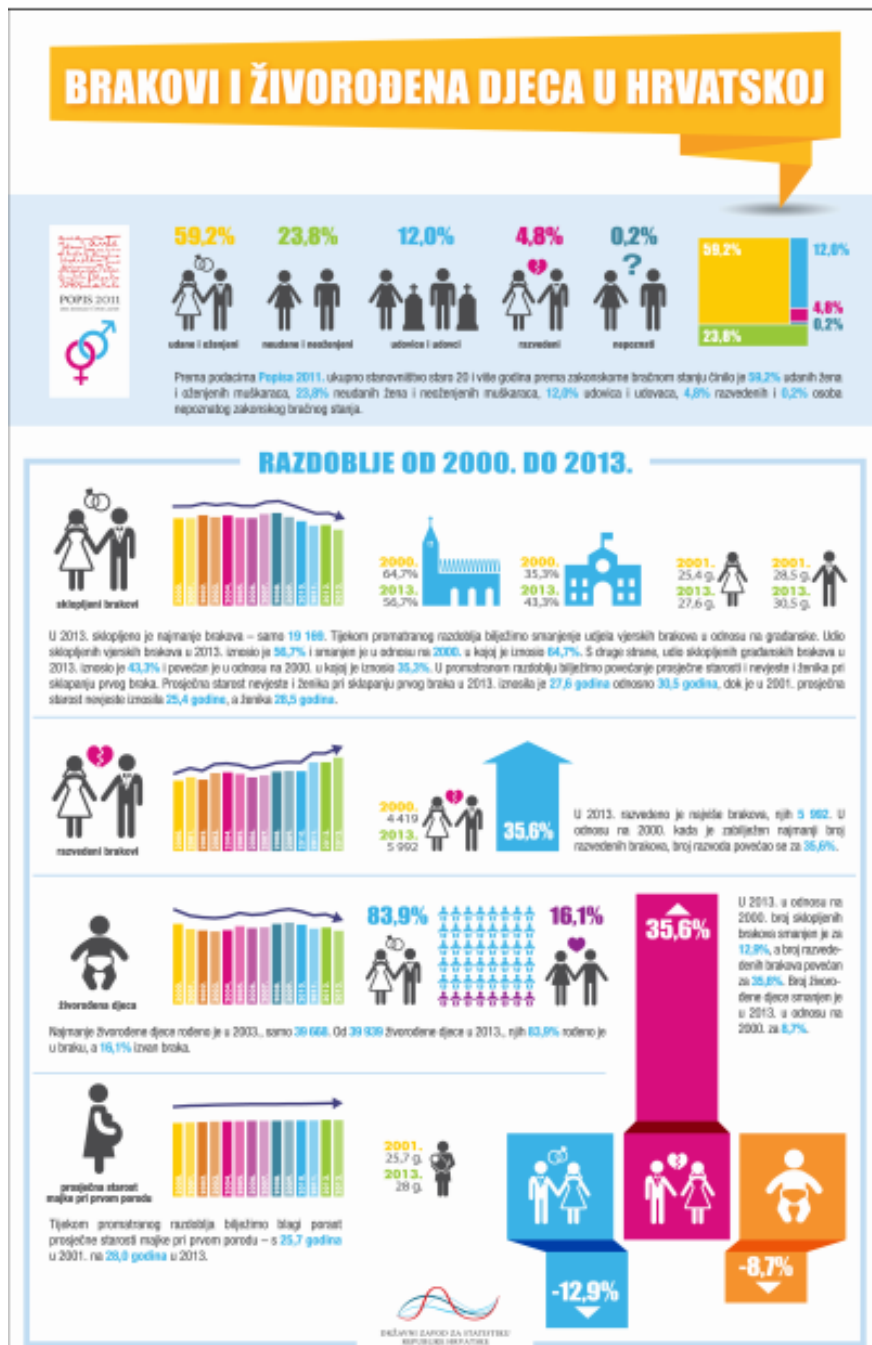
Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm

(08.04.2019.)

„Demografski problemi u čvrstoj su svezi s obiteljskom strukturom, ali i s pojedincima koji unutar ili izvan obitelji žive. Naime, demografski proces kao makrofenomen

agregat je ogromnog broja mikroprocesa koji se dešavaju na razini obitelji ili pak na razini pojedinaca. Oni odražavaju stanje temeljnih jedinica društva, njihov način života, vrijednosti, životne orijentacije“(Puljiz, V.).

Slika 5. Brakovi i živorođena djeca u Hrvatskoj

Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/43363.pdf>

Na slici je prikazano razdoblje od 2000. do 2013. Godine. Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, 59,2%

stanovništva staroga 20 i više godina čine udane žene i oženjeni muškarci. Zbog navedene činjenice.

„Smanjenje broja sklopljenih brakova u određenoj mjeri utječe i na dugoročnu tendenciju smanjenja broja živorođene djece (nataliteta) jer se u Hrvatskoj i danas većina djece rađa u braku. Od 39.939 živorođene djece u 2013., njih 83,9% rođeno je u braku. Iako je bračna zajednica još uvijek važna društvena okosnica, iz godine u godinu bilježimo porast živorođene djece rođene izvan braka“ (Pekeč M., Petrić V., 2015.).

„Ne iznenađuje podatak da većinu od 23,8% neudanih žena i neoženjenih muškaraca u ukupnom broju stanovnika starih 20 i više godina čine osobe u mlađim dobnim skupinama, tj. osobe u dvadesetim i tridesetim godinama“(Pekeč M., Petrić V., 2015.).

Ako promatramo promjene u zakonskom bračnom stanju iz Popisa 2011. u odnosu na Popis 2001., primjećujemo da se udio udanih žena i oženjenih muškaraca u međupopisnom razdoblju smanjio, dok se udio neudanih žena i neoženjenih muškaraca te razvedenih osoba povećao. Vidljive promjene u bračnom stanju stanovništva Hrvatske posljedica su sve kasnijeg ulaska u brak, odnosno sve većeg broja osoba koje žive u samačkim kućanstvima i izvanbračnim zajednicama te sve manjeg broja sklopljenih i sve većeg broja razvedenih brakova (Eurostat 2017.).

Slika 6. Ukupan broj obitelji u Hrvatskoj prema popisu stanovništva 2011. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku

Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2017.pdf (30.05.2019.)

Prema popisu stanovništva 2011. godine hrvatski statističari izračunali su da Hrvatska posjeduje 1. 215. 865 obitelji. Istraživanje je održano uoči Međunarodnog dana obitelji koji se obilježava 15. svibnja. Definiciju obitelji objasnili su kao zajednicu unutar istog kućanstva koja se sastoji od bračnog para bez djece, izvanbračnog para bez djece, bračnog para s djecom, izvanbračnog para s djecom te majke i očevi s djecom (DZS).

Na slici 9. vidljivo je da je u Hrvatskoj prema tom popisu 321. 933 bračna para bez djece, 26. 252 izvanbračna para isto tako bez djece. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku 637. 184 bračna para i 22. 634 izvanbračna para imala su djecu. U tom trenutku bilo je 174. 517 majki s djecom a očeva 33.345 (DZS).

„Praćenje promjena obiteljske strukture omogućuje uvid u vitalnost stanovništva i intenzitet biodinamike društva. Promjene obiteljske strukture, osobito dobi i spola njezinih članova, odražavaju se na ukupnu demografsku dinamiku. Obiteljska se struktura mijenja pod utjecajem društvenih uvjeta, što se osobito primijetilo u doba političkih u ekonomskih kriza te ratnih razaranja kakva su ostavila trag i u Hrvatskoj unutar nekoliko godina. Kretanje stanovništva prouzročeno takvim čimbenicima pridonijelo je promjenama unutarnje obiteljske dinamike, u podjeli uloga i u strukturi obitelji“ (Berc G., Ljubotina D., Blažeka S.; 2004.).

Na razini Hrvatske već se duže razdoblje uočavaju drastične promjene u kontekstu braka i načela organizacije obitelji. Pri tome se zapravo misli kako u proteklih dva desetljeća broj bračnih zajednica ima tendenciju opadanja, pri čemu sve više raste broj samohranih roditelja i brakova bez djece. Rezultat je to, kao što je već i istaknuto, brojnih promjena u sociološkoj i ekonomskoj okolini, a prvenstveno se misli na trendove i stilove života te razvoja obitelji. Tome treba pridodati i nepovoljno ekonomsko stanje u Hrvatskoj, poteškoće u rješavanju stambenog pitanja i slično. O ovim promjenama najbolje svjedoče sljedeći podaci (Ilišin, V. Spajić-Vrkaš, V., 2015).

Tablica 4. Usporedba obitelji 2001., 2011. te 2016. godine u Hrvatskoj

KATEGORIJA	2001. GODINA	2011. GODINA	2016. GODINA
Par bez djece	338 023	348 185	352 217
Par s djecom	725 999	659 818	632 352
Majka s djecom	156 038	174 517	179 912
Otac s djecom	31 956	33 345	34 623

Izvor: Reljac, V. (2011.) Obitelj kao privilegirano mjesto prenošenja vjere. Riječki teološki časopis. God. 19. Br. 1. Str. 57.-92.

„Kada se govori o promjenama koje su se dogodile obzirom na tradicionalnu bračnu i obiteljsku zajednicu treba naglasiti da je obitelj prvo počela bilježiti stalni pad broja

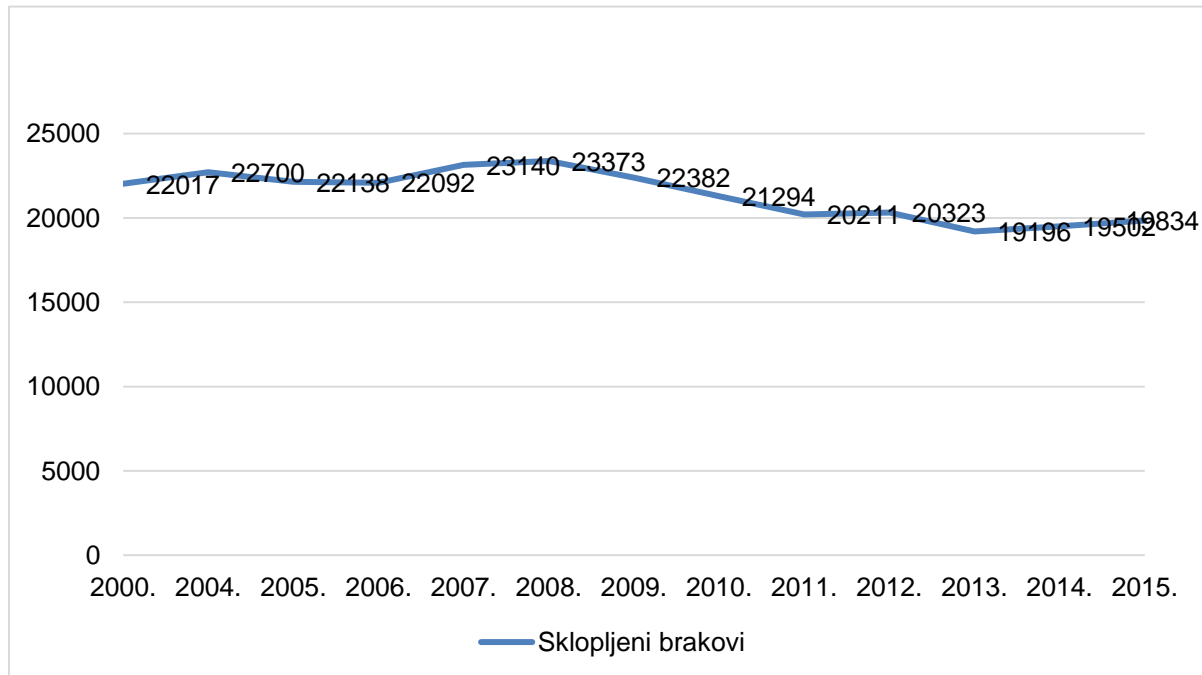
članova kao neizbježnu posljedicu urbanizacije. Bračno zajedništvo također je pogođeno promjenama. Brak se najednom počeo smatrati zajednicom koja ne daje dovoljno slobodnog prostora za osobni razvoj. Stoga se primjećuje i konstantni pad broja sklopljenih brakova. Druga posljedica koja očituje krizu braka je stalni porast nevjenčanih životnih zajednica“(Reljac, V. ;2011.).

„Građanski brak zakonski je status priznat u svim državama EU-a. Nacionalni propisi i prakse povezani s brakom razlikuju se među zemljama, uglavnom u pogledu: prava i obveza bračnih drugova: primjerice u pogledu imovine, roditeljske uloge ili prezimena nakon sklapanja braka. Odnosa između vjerskog i građanskog braka: u nekim se zemljama priznaje jednakost vjerskog i građanskog braka, u drugima to nije slučaj. Ako se, nakon što ste sklopili samo vjerski brak, preselite u drugu državu, važno je provjeriti posljedice u pogledu vašeg bračnog stanja. Te prava na sklapanje braka za istospolne parove a to se pravo može ostvariti u sljedećim državama EU-a: Austrija, Belgiji, Danskoj, Finskoj, Francuskoj, Irskoj, Islandu, Luksemburgu, Malti, Nizozemskoj, Njemačkoj, Norveškoj, Portugalu, Španjolskoj, Švedskoj i Ujedinjenoj Kraljevini (međutim, ne i u Sjevernoj Irskoj)“ (Europa.eu;2019.).

„Brak i obiteljski odnosi u zakonodavstvima zemalja koje su članice Europske unije unazad tridesetak godina podvrgnuti su neprestanim mijenama. Čini se da više nije moguće zaustaviti mijene u obrascima ponašanja ljudskih bića. Važnost, značaj i smisao pravne intervencije kao da je prenesena na temeljna pravnoteorijska pitanja o odnosu prava i morala na uvažavanje nove psihosociološke stvarnosti u kojoj žive ljudska bića na kraju ovog tisućljeća. U preporukama Vijeća Europe, u presudama Europskog suda za prava čovjeka i presudama Europskog suda nazire se prihvaćanje načela ideološke neutralnosti koje je eksplicitno izrazila 1969. godine Švedska zakonodavna komisija. „Zakonodavstvo mora biti neutralno glede različitih formi kohabitacije i moralnih prosudbi. Zakonodavstvo ne smije sadržavati nikakve zapreke ili ograničenja koja bi pogađala osobe ili njihovu djecu ako one ne izaberu brak. Zakonodavstvo mora uvažavati osoban izbor osoba da uobliče vlastiti život i da sami odrede etičke norme njihove kohabitacije“ (N. Hlača, 1999.).

U nastavku se analizira trend kretanja broja sklopljenih brakova u Hrvatskoj kroz duže vremensko razdoblje (Grafikon 9.)

Grafikon 9. Broj sklopljenih brakova u Hrvatskoj od 2000. do 2015. godine

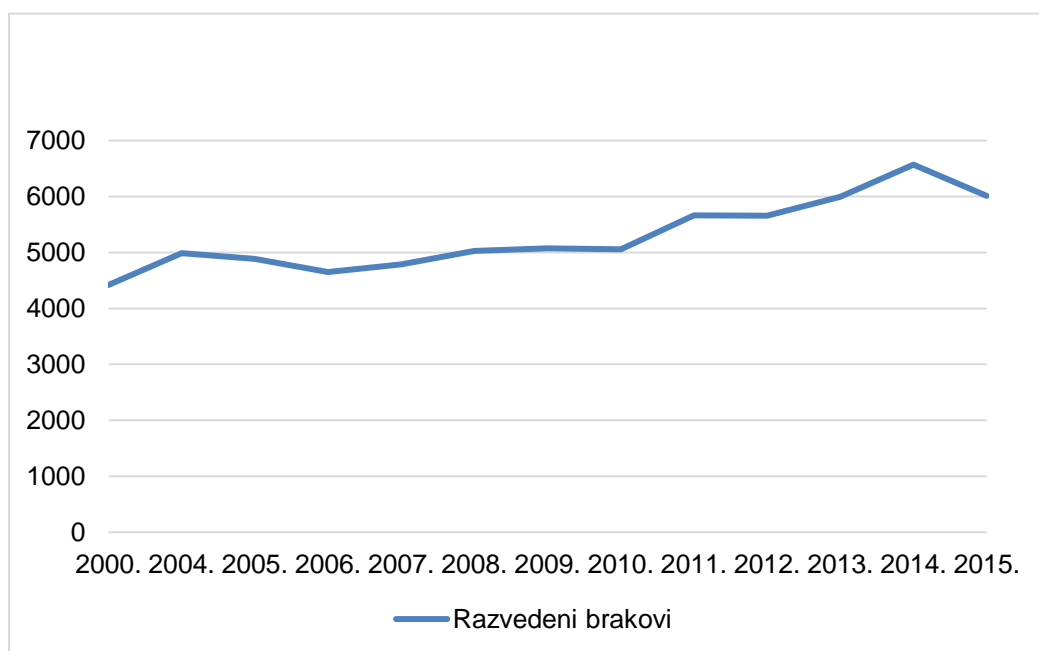
Izvor: Izrada autorice prema: DZS (2019.) Statističke baze podataka.

Dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv/system/stat_databases.htm (10.01.2019.).

Danim prikazom uočava se opadajući trend ovoga pokazatelja, uzimanje oscilacije u pojedinim razdobljima. Povezanost ovog kretanja s ekonomskom situacijom u državi ujedno se potvrđuje i na primjeru podataka koji su prikazani od 2008. godine na dalje. Vidljivo je da je u tom razdoblju pad najistaknutiji i poprima kontinuitet u opadanju, a na što je utjecala ekspanzija svjetske ekonomske krize te iznimno nepovoljno ekonomsko stanje u državi.

Posljedično, u Hrvatskoj je u ovome razdoblju također zabilježen rast broja rastava. O tome također svjedoče brojna istraživanja i statistički podaci, čiji pregled slijedi u nastavku (Grafikon 10).

Grafikon 10. Broj razvedenih brakova u Hrvatskoj od 2000. do 2015. godine

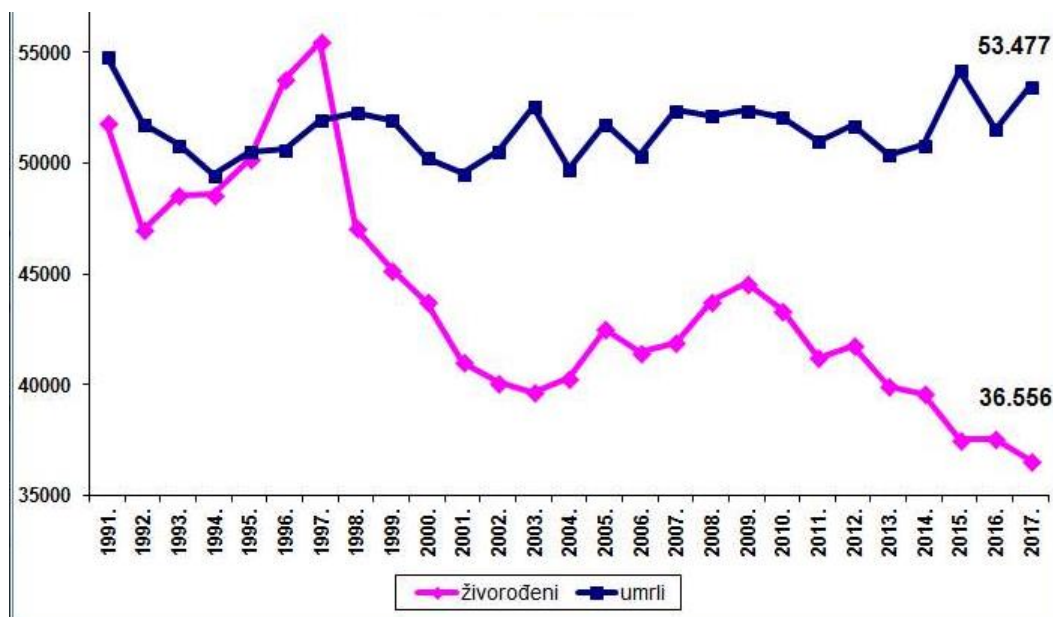
Izvor: Izrada autorice prema: DZS (2019.) Statističke baze podataka.

Dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv/system/stat_databases.htm (10.01.2019.).

Kada je riječ o porastu nestabilnosti unutar bračne zajednice, koja najčešće rezultira rastavom braka, u Hrvatskoj se bilježi povećanje broja rastavljenih brakova, posebice od 2008. godine na dalje. Brak se više ne promatra samo u funkciji djece ili društva, nego u funkciji samoostvarenja dviju osoba.

Promjena položaja žene unutar obitelji dovela je i do promjene uloga muža i oca u obitelji. Sve veće angažiranje žene izvan obitelji, prije svega u radnom odnosu, utječe na nestanak stroge podjele obiteljskih uloge na karakteristično ženske i muške poslove.

Grafikon 11. Prirodno kretanje stanovništva u Hrvatskoj od 1991. do 2017. godine

Izvor: dzs.hr (2018.)

Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm
(10.01.2019.)

„Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, koji se odnose na stanovnike sa stalnim boravkom u RH, u 2017. godini je bilo 36.556 živorodjenih i 53.477 umrlih. Zabilježen je dosad najveći prirodni pad stanovništva jer je umro 16.921 stanovnik više u odnosu na broj živorodjenih. Zbog ukupnog pada broja stanovnika za oko 50.000 u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu (procjena DZS-a sredinom godine iznosi 4.124,500 za 2017. godinu i 4.174,349 za 2016. godinu), natalitetna stopa od 8,9/1.000 stanovnika nije značajno pala (9/1.000 u 2016.). Međutim, zbog porasta mortaliteta sa stabilnih vrijednosti od oko 12/1.000 stanovnika na dosad najvišu stopu od 13/1.000 dolazi do znatno veće razlike u prirodnom kretanju odnosno negativnom prirodnom prirastu od -4,1 u 2017., dok je u 2016. godini iznosio -3,4“ (DZS, 2017.).

Tablica 5. Usporedba Virovitičko- podravske i Istarske županije prema odabranim pokazateljima za 2013. i 2017. godinu

	<i>Rođeni ukupno</i>	<i>Umrli ukupno</i>	<i>Sklopljeni brakovi</i>	<i>Razvedeni brakovi</i>	<i>Godina</i>
<i>Virovitičko- podravska županija</i>	<i>794</i>	<i>1172</i>	<i>394</i>	<i>121</i>	<i>2013.</i>
	<i>649</i>	<i>1164</i>	<i>386</i>	<i>130</i>	<i>2017.</i>
<i>Istarska županija</i>	<i>1808</i>	<i>2167</i>	<i>804</i>	<i>362</i>	<i>2013.</i>
	<i>1700</i>	<i>2475</i>	<i>870</i>	<i>309</i>	<i>2017.</i>

Izvor: autorova izrada,(dzs.hr)

Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm

U tablici smo usporedili dvije županije, Virovitičko- podravsku i Istarsku županiju. Unatoč drugačijim uvjetima te različitosti u veličini, broju ljudi i drugim stavkama primjećujemo kako se u obje županije broj rođenih smanjuje 2017. godine u odnosu na 2013. U odnosu na Virovitičko- podravsku županiju, Istarska ima pozitivan trend u sklapanju brakova, isto tako smanjio se i broj razvoda dok se u Virovitičko- podravskoj povećao.

Tablica 6. Usporedba odabranih pokazatelja po županijama Republike Hrvatske u 2017. godini

Županija	Rođeni	Umrli	Sklopljeni brakovi	Razvedeni brakovi
Zagrebačka	2 730	3 588	1 569	437
Krapinsko-zagorska	1 071	1 845	643	145
Sisačko-moslavačka	1 237	2 440	780	257
Karlovačka	951	1 871	542	190
Varaždinska	1 408	2 254	745	270
Koprivničko-križevačka	982	1 624	528	182
Bjelovarsko - bilogorska	936	1 708	554	186
Primorsko-goranska	2 166	3 951	1 271	428
Ličko-senjska	378	855	191	42
Požesko-slavonska	613	1 005	429	90
Brodsko-posavska	1 277	2 006	825	227
Zadarska	1 537	2 159	747	152

Osječko-baranjska	2 385	3 897	1 491	518
Šibensko-kninska	770	1 532	451	98
Vukovarsko-srijemska	1 310	2 362	1 004	257
Splitsko-dalmatinska	4 101	5 227	2 288	733
Dubrovačko-neretvanska	1 210	1 379	590	142
Međimurska	1 187	1 309	507	173
Grad Zagreb	8 107	8 826	3 899	1 298
Republika Hrvatska	36 705	53 477	20 310	6 265

Izvor: autorova izrada, (dzs.hr)

Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm

„Negativni demografski trendovi postaju sve veći ograničavajući faktor gospodarskoga rasta u Hrvatskoj. Oni su prisutni u svim županijama, u nekima manji, u nekima alarmantni. Prirodni je prirast na nacionalnoj razini negativan od 1998. godine te se kreće rastućim trendom: posebno je visok posljednje tri godine, a u 2017. godini bio je negativno rekordan sa 16 772 tisuća više umrlih od živorođenih, (HGK, 2018.).

Kako i prijašnjih godina tako i za ovu promatranu najbolju sliku ima Grad Zagreb. Čini se da je moderno doba donijelo svoje te ljudi sve više napuštaju sela i tipične poslove te traže bolji život u gradu. Splitsko-dalmatinska županija je na ljestvici odmah slijedeća što se tiče mnogoljudnosti, što i ne čudi jer cjelokupni udio stanovništva Jadranske Hrvatske bilježi rast. Porast broja stanovnika u pet od sedam županija Jadranske Hrvatske nadomjestio je zabilježen pad stanovnika u Kontinentalnoj

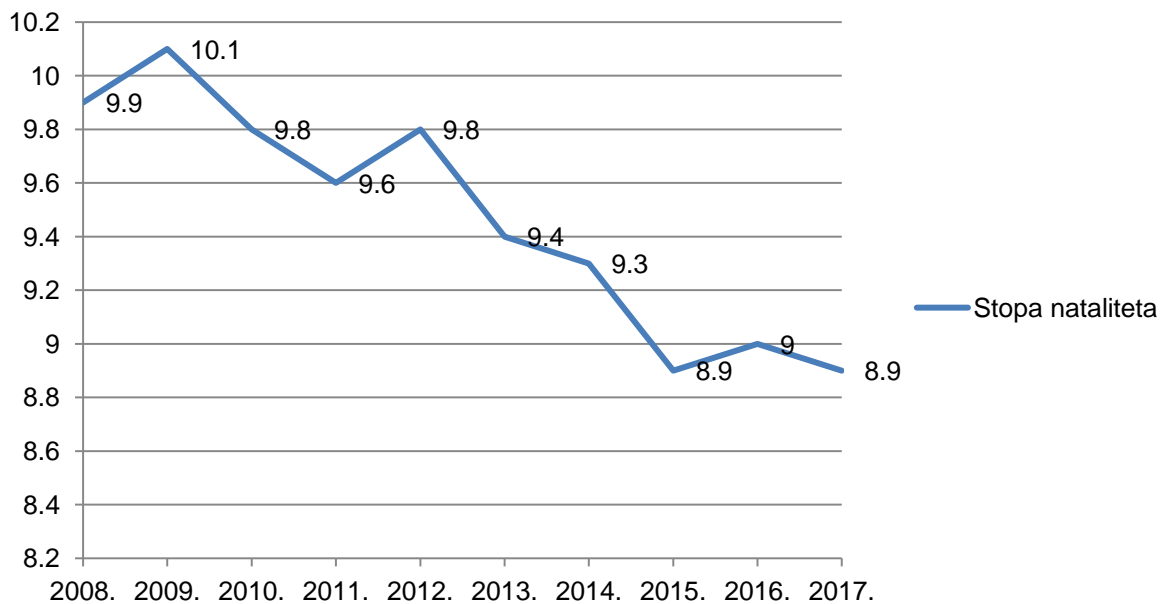
Hrvatskoj. Sisačko-moslavačka i Vukovarsko-srijemska županija bilježe najveći pad udjela od četrnaest županija, što nam kazuje na pad udjela stanovništva u Kontinentalnoj Hrvatskoj (HGK, 2018.).

Zaključno tomu negativan trend kretanja bilježe slavonske županije plus Sisačko-moslavačka županija. One su najviše suočene s problemom emigracija, iseljavanja, niskog prirodnog prirasta. Posljedice su preveliki broj starog stanovništva te nemogućnost gospodarskog rasta te privlačenja mladih. Mlado stanovništvo odlazi „trbuhom za kruhom“ obično u veće gradove npr. u Zagreb ili u primorske gradove (HGK, 2018.).

Kako se demografska i emigracijska slika razlikuje ovisno o županijama, u onima gdje su već prisutna loša kretanja, stvara se situacija nedostatka radne snage. Taj problem postaje sve češći na hrvatskom tržištu rada te sa sobom donosi ograničenje gospodarskog rasta.

Pored navedenoga, Hrvatska se dugi niz godina suočava s negativnim prirodnim priraštajem, točnije s niskim stopama nataliteta, koje su posebno niske u proteklih nekoliko godina. S obzirom na specifičnost teme, smatra se kako je i taj podatak potrebno uzeti u obzir, kao i pomicanje dobne granice muškaraca i žena za stupanje u brak i stjecanje obitelji, o čemu je bilo riječi u drugom poglavlju ovoga rada.

Grafikon 12. Stopa nataliteta u Hrvatskoj od 2008. do 2017. godine (%)

Izvor: Izrada autorice prema: DZS (2018.) *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske 2017.* Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm (10.01.2019.).

Treba istaknuti kako su nešto veće stope nataliteta zabilježene u ruralnim sredinama Hrvatske, odnosno u slabije razvijenim regijama. Moguće je istaknuti da je riječ o ruralnim dijelovima u kojima još uvijek postoji istaknuta tradicija braka i bračne zajednice, podjela muških i ženskih poslova, kao i nešto istaknutija diskriminacija žena u pogledu obrazovanja i karijere. Time se zapravo nameće ideja kako napredak u suvremeno doba, koji je najistaknutiji u razvijenim državama svijeta i razvijenijim regijama Hrvatske, zapravo donosi negativne promjene po pitanju braka, bračne zajednice, nataliteta i ostalih dimenzija u kontekstu ove problematike.

4.3. Suvremeni problemi u obitelji

4.3.1. Problem nasilja

Pored navedenih podataka, u ovome radu dajemo i kratki osvrt na porast nasilja u obitelji na razini Hrvatske. Danas brojni mediji izvještavaju o poražavajućim podacima kada je riječ o nasilju u obitelji, koje se uglavnom provodi nad ženama i djecom. Vjeruje se kako je djelomično i ovaj problem zaslužan za stvaranje sve većeg nepovjerenja u brak kao zajednicu, kao i za negativna kretanja koja su već istaknuta.

Nasilje nad ženama i djecom, kao i rjeđe nad muškarcima, prisutno je u svim društvima iako je riječ o krajnje neprihvatljivom i zakonom kontroliranom ponašanju. U tom kontekstu moguće je govoriti o ranjavanju žrtava, seksualnom zlostavljanju, ubojstvima i nekim drugim oblicima nasilja. U Hrvatskoj se ova problematika specificira, nadzire i kažnjava na temelju Zakona o zaštiti od nasilja (Narodne novine, 2003).

Iako za sada postoji vrlo oskudna baza podataka u svezi ove problematike na razini Hrvatske, a što je dijelom posljedica o neprijavlivanju kaznenih djela, bilo zbog straha ili drugih razloga, moguće je potvrditi kako nasilje danas predstavlja ozbiljan problem u hrvatskom društvu.

Od 2003. godine do danas svake godine prijavi se između 11.000 i 17.000 počinitelja kaznenih djela kao što je obiteljsko nasilje, pri čemu broj žrtava iznosi između 14.000 i 22.000. U ukupnim slučajevima oko 70% čine žene, a počinitelji tih kaznenih djela često su sadašnji ili bivši supružnici. Oni se javljaju kao izvršitelji u 20% do 65% slučajeva. Kada je riječ o nasilju nad ženama, koje se odnosi na fizičko nasilje, najčešće je riječ o odraslim ženama svih dobnih skupina (Sigurno mjesto, 2019).

Najčešće je riječ o fizičkom zlostavljanju, no u posljednjih nekoliko godina sve više se govori i o seksualnom nasilju nad ženama i djecom. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske 2010. godine objavilo je kako se godišnje prijavi oko 6 600 slučajeva seksualnog nasilja. Pri tome 34% slučajeva jesu bludne radnje, 15%

silovanje žena u dobi od 19 do 30 godina (najčešće), 14% zadovoljavanje pohote pred djetetom i 10% seksualno zlostavljanje djece (Sigurno mjesto, 2019).

Pretpostavlja se kako se ovakva situacija u Hrvatskoj može također razmatrati kao djelomično zaslužna za rast nepovjerenja, posebice od strane žena, prema obitelji i brakovima. Osim toga, nasilje i jedan od učestalih motiva ili razloga za podnošenje zahtjeva za razvod braka i samo izvršenje istoga. U konačnici, ono utječe i na rast broja samohranih roditelja.

„Hrvatska je 2012. godine potpisala Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Svrha je ove Konvencije zaštititi žene od svih oblika nasilja i promovirati ravnopravnost žena i muškaraca“ (HZZO, 2017.).

Savjete, pomoć, potporu i smještaj žrtve nasilja u obitelji mogu dobiti i od niza drugih ustanova i nevladinih organizacija. Njihov popis po županijama, adrese i brojeve telefona možemo pronaći u Adresaru ustanova. Kada govorimo o zaštiti, valja spomenuti dostupnost zaštite ne samo od nasilja, već brojnih drugih čimbenika s kojima se obitelj i članovi obitelji svakodnevno susreću.

Zaštita majki na radnom mjestu postoji u svim zemalja. Sve žene sa stalnim radnim ugovorom su zaštićene od otkaza tijekom trudnoće, rodiljnog dopusta i roditeljskog dopusta (ako postoji). Općenito, otpuštanja tijekom trudnoće i poroda može proizlaziti samo iz nezakonitog ponašanja zaposlenika ili financijskih poteškoća poslodavca (snažan pad proizvodnje, zatvaranje ili stečaj poduzeća, na primjer). U nekim zemljama postoji i posebna zaštita za žene koje rade pod majčinskim ugovorom na određeno vrijeme. To je, primjerice, slučaj s Norveškom i Nizozemskom, koji štite sve žene tijekom trudnoće i rodiljnog dopusta obustavom otkaznog roka; Ruska Federacija, koja štiti žene od otkaza najmanje do početka rodiljnog dopusta; i Srbija, gdje je trajanje ugovora o radu suspendirano do kraja roditeljskog dopusta (Family Policy in Council of Europe Member States 2009.).

„Već spomenuto, Obiteljskim zakonom iz 2003. propisane su mjere obiteljsko-pravne zaštite djeteta koje izriče centar za socijalnu skrb i sud, a primjenjuju se kad se radi zaštite djeteta, zahtijeva intervencija nekog od nadležnih tijela. Zakonodavac je

centar za socijalnu skrb označio nositeljem primjene preventivnih mjera obiteljsko-pravne zaštite i na taj način dao mu mogućnost i obvezu da u zaštiti djeteta i njegovog najboljeg interesa intervenira mjerama za njihovu zaštitu. Polazeći od prethodno izloženog, zastupa se da se u Hrvatskoj pokrene plan mjere stručne pomoći roditeljima, (Ajduković, M.; UNICEF,2015.).

Tako se npr. u Australiji koja je nedvojbeno primjer dobre zakonske regulative, teorijske i stručne konceptualizacije te dobre prakse zaštite djece koristi pojam individualni plan što je regulirano Zakonom o zaštiti djeteta(Ajduković, M.; UNICEF,2015.).

5. ZAKLJUČAK

Brak je nedvojbeno kompleksan termin i socijalna situacija koja se može diferencirano istraživati i sukladno tome pojmiti. Važno je istaknuti kako je pored emotivnih i stabilnih funkcija, brak tijekom povijesti imao ekonomski i politički značaj. Česti su primjeri sklapanja brakova poradi ovih motiva, a u suvremeno doba te funkcije zamjenjuju vlade i institucije. Može se zaključiti da je to djelomično i utjecalo na drastične promjene koje pogađaju brak i obitelj u suvremeno doba.

Pored navedenoga, na promjene u okviru brakova i obitelji uvelike su utjecale promjene u ekonomskom, političkom, pravnom i socijalnom okruženju koje nastupaju od razdoblja industrijalizacije pa na dalje. Posebice se misli na promjene u suvremeno doba, a uglavnom na one koje se odražavaju na položaj žene u društvu, ali i na tržištu rada.

Iako se o obitelji i braku u javnosti uglavnom raspravlja kao o idiličnoj situaciji i instituciji, koja je prema tradicionalnim uvjerenjima utemeljena između muškarca i žene, stvarnost je daleko drugačija. Ponekad se ističe kako brak i obitelj danas gube istinski smisao i one vrijednosti koje su nekad imali. Međutim, u tom kontekstu treba uzeti u obzir kako je brak i u ranim začecima njegova razvoja, tijekom davnije povijesti predstavljao znatno više od onoga što se u javnosti prezentira.

U suvremeno doba žene postaju sve ravnopravnije s muškarcima na ekonomskom području, odnosno na tržištu rada. One su sve obrazovanije, usmjerijenije na karijeru i vrlo samostalne. Upravo zbog toga, dolazi do gubitka dominantne uloge muškarca, kakva je nekada postojala, što je uvelike zaslužno za promjene koje su opisane. Osim socioloških čimbenika, izdvajaju se i oni ekonomski. Ekonomsko stanje uvijek je, većim ili manjim dijelom, generiralo demografske trendove. Naime, za osnivanje obitelji, za stupanje u brak i za životno osamostaljenje potrebno je dosegnuti određenu razinu ekonomske stabilnosti. Pri tome se misli na zaposlenje osobe, muškarca i žene, riješeno stambeno pitanje i mogućnost izdvajanja dijela dohotka na ostale potrebe ili članove, odnosno djecu. Današnja ekonomska situacija u mnogim državama, ali i regijama Hrvatske vrlo je nepovoljna, a dodatno je ograničena i

nedavnim zbivanjima pod utjecajem svjetske ekonomske krize. Upravo u tom razdoblju zabilježeni su i nešto nepovoljniji pokazatelji u svezi brakova i obitelji na području Hrvatske, a što je u radu i prikazano.

Moderno doba nosi svoje prednosti i nedostatke. Iako visoka svjetska razvijenost nosi napredak u društvu, samim time uzrokuje poljuljano shvaćanje ljudske vrijednosti. Novo doba donosi i nova shvaćanja obiteljske institucije. Užurbani način života te promjena prioriteta u društvu dovela je do smanjenja sklopljenih brakova, smanjenje sklopljenih brakova dovodi do pada stope nataliteta, čime se nadovezuje niska stopa fertiliteta. Novi oblici obitelji koje donosi postmoderna, posebice u visokorazvijenim zemljama biraju način života koji potiče negativne trendove kao što su manje od dvoje djece po ženi u fertilnom razdoblju. Sve je veći odabir kod bračnih parova na život s jednim djetetom ili čak bez djece. Možemo zaključiti kako nam sve veći razvoj nosi domino efekt. Više je razloga tomu, jedan od tih je sve veći i utjecajni položaj u žena koje se sve više posvećuju poslu, izgradnji karijere i sl. te na taj način odgađaju osnivanje obitelji. Isto tako, vrijednosti koje su bile prisutne kod naših predaka danas su sasvim nešto drugo, pomaknute na individualnu razinu.

Nova tehnologija, prava, sve veća razvijenost, dostupnost mnogih čimbenika koji prije nisu to bili danas dovodi do brzih i lakših donošenja odluka kao što su rastava braka koja je danas u porastu. Zbog stjecanja novih vrijednosti, novih shvaćanja te utrka s modernim načinom života sve više parova odlučuje se na zajednički život bez sklapanja braka, što dovodi do pada u statističkim mjerenjima proteklih nekoliko desetljeća.

Zapravo, zakoni i prava su nam dali veću slobodu da odaberemo svoje vlastite putove, ali postojala je nenamjerna nuspojava: pomogli su da se pokrenu negativni trendovi kretanja.

LITERATURA

Knjige, znanstveni i istraživački radovi:

1. **Berc G., Ljubotina D., Blažeka S.; (2004.)** Sociologija sela, *Struktura obitelji i životni uvjeti obitelji na selu i u gradu*, Zagreb 2004.
2. **Fišer, S. et al. (2001.)** „Za“ i „o“ *jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET
3. **Greganić, A. (2016.)** *Nasilje nad djecom* (Završni rad) Sveučilište u Zagrebu, Petrinja
4. **Ilišin, V. Spajić-Vrkaš, V., (2015.)** Ministarstvo socijalne politike i mladih; (Istraživački izvještaj) *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*; Zagreb 2015.
5. **Miliša, Z. (2014)** *Šok današnjice*. Osijek: Filozofski fakultet.

Članci:

1. **Alinčić, M. (1994.)** „Obitelj u obiteljskom zakonodavstvu“, *Revija za socijalnu politiku*. Vol. 1. No. 3. Str. 225.-235.
2. **Ajduković M. (2015.)** „Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta“, Priručnik za socijalne radnike, druge stručnjake i suradnike centara za socijalnu skrb; str 87-90.
3. **Andrés Rodríguez-Poseb A., Sandallb R. (2007)** „*Family Types and the Persistence of Regional Disparities in Europe*“, 8., 15. str.
4. **Benvin, A. (1972.)** „Obitelj kroz povijest“, *Bogoslovska smotra* 42(1). Str. 35.-51.
5. **Beier, L., Hofäcker, D., Marchese, E., Rupp, M. (2011.)** „*Family Structures and Family Forms in the European Union*“, u: *Kuronen, M. (ur.) Research on Families and Family Policies in Europe State of the Art*, EU: Family Platform, str. 17-34.
6. **Furstenberg F. (2016.)** „*Family Change in Global Perspective*“, str. 6

7. **Letablier, M.T., Pennec, S., (2003.)** „*Changingfamilystructure: newchallenges for policiezin Europe.*“ u: *Letablier, M.T., Pennec, S. (ur.)ImprovingPolicyResponsesandOutcomes to SocioEconomicChallenges: ChangingFamilyStructures, PolicyandPractice.* Leicestershire, UK: EuropeanResearch Centre, str. 1-4
8. **Pekeč M., Petrić V. (2015.)** „*Marriagesandbirthsin Croatia/hr*“, str. 2.
9. **Puljiz, V., (1995.)** „*Demografski procesi i struktura obitelji*“, Sveučilište u Zagrebu, 123. str.
10. **Reljac, V. (2011.)** „Obitelj kao privilegirano mjesto prenošenja vjere“, *Riječki teološki časopis* God. 19. Br. 1. Str. 57.-92.
11. **Stevens B., Schieb P., Gibson A. (2011.)** „*The Future ofFamilies to 2030*“, str 10-14.
12. **Smajić, R. (2016.)** „*Stanovništvo Hrvatske stari*“, Info magazin
13. **Štalekar, V. (2010.)** „Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti“, *Medicina Fluminensis* Vol. 46. No. 3. Str. 242.-246.
14. **Vađunec, I. (2009.)** „*Položaj žene u srednjem vijeku na hrvatskim prostorima*“, Zagreb

Internet izvori:

1. **Aniger, N. (2013.)** „TheChanging American Family.“ Izvor s World Wide Web: 8.4.2019. dostupno na: [http://www.nytimes.com/2013/11/26/health/families.html? Pagewanted = all](http://www.nytimes.com/2013/11/26/health/families.html?Pagewanted=all)
2. **AustralianGovernment (2019.)** ThemodernAustralianfamily,Web: zadnja posjeta: 22.08.2019 Dostupno na: <https://aifs.gov.au/publications/modern-australian-family>
3. **Bertek, T. (2017.)** Teorijska čitanka. „Što je tradicionalni brak?“ Dostupno na: <https://voxfeminae.net/pravednost/teorijska-citanka-sto-je-tradicionalni-brak/> (13.02.2019.)
4. **Cutular Atlas (2019.)**AustralianCulture; Family,Web: zadnja posjeta: 22.08.2019Dostupuno na: <https://culturalatlas.sbs.com.au/australian->

- [culture/australian-culture-family](#) Čipin, I. (2018.) Totalna stopa fertiliteta; Web: zadnja posjeta: 22.08.2019. Dostupno na: <https://clps.hr/totalna-stopa-fertiliteta/>
5. **DZS (2018.)** „Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske 2017“. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-01_01_2018.htm (10.01.2019.).
 6. **DZS (2019.)** „Statističke baze podataka.“ Dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv/system/stat_databases.htm (10.01.2019.).
 7. **De Paulo, B. (2005.)** „America is no longer a nation of nuclear families.“ Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta: 05.04.2019. dostupno na: <https://qz.com/440167/america-is-no-longer-a-nation-of-nuclear-families/>
 8. **EUROSTAT (2018.)** „Marriage and divorce statistics.“ Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces (13.02.2019.)
 9. **EVS (2019.)** European Voluntary Service; Web: zadnja posjeta: 22.08.2019. Dostupno na: <https://europeanvoluntaryservice.org/>
 10. **Hussung, T. (2015.)** „The Evolution of American Family Structure“. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta: 4.4.2019. dostupno na: <https://online.csp.edu/blog/family-science/the-evolution-of-american-family-structure>
 11. **Lopez Trujillo, A. (2003.)** „The Family and Life in Europe.“ Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 08.04.2019. dostupno na: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20030614_family-europe-trujillo_en.html
 12. **Mekouar, D. (2014.)** „Is the ‘Average’ American Family Vanishing?“ Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 16.7.2017. dostupno na: <https://blogs.voanews.com/all-about-america/2014/12/10/is-the-average-american-family-vanishing/>
 13. **Memory, J.** Vista, Communicating research and innovation on mission in Europe, Web: zadnja posjeta: 22.08.2019 Dostupno na: https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=hr&prev=search&rurl=translate.google.com&sl=en&sp=nmt4&u=https://europeanmission.redcliffe.ac.uk/vista-communicating-research-and-innovation/the-values-of-europe-family-work-society-politics-and-

[religion/&xid=17259,15700022,15700186,15700190,15700256,15700259,15700262,15700265&usg=ALkJrhiGJltcQeXo5GIscydAx6XzklAyww](https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf)

14. **OECD (2017.)** „Marriageanddivorcrates.“ Dostupno na: https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf (09.01.2019.).
15. **OECD (2017.)** „Marriageanddivorcerates.“ Dostupno na: https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf (09.01.2019.).
16. **OECD (2019.)** „Database.“ Dostupno na: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (13.02.2019.).
17. **Packham, A. (2016.)** „Pregnancy Around The World: The Average Age Women Become First-Time Mothers Relevated“. Dostupno na: https://www.huffingtonpost.co.uk/2016/03/09/pregnancy-around-the-world-age-of-new-mums_n_9416064.html?guccounter=1&guce_referrer_us=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_cs=wwgN6pJ6gZOdS4n0AvXrbw (09.01.2019.).
18. **Roser, M. (2017.)** „Fertility rate.“ Dostupno na: <https://ourworldindata.org/fertility-rate> (09.01.2019.).
19. **Sigurno mjesto (2019.)** „Statistika – rasprostranjenost nasilja nad ženama.“ Dostupno na: <http://www.sigurnomjesto.hr/rad-na-prevenciji-i-suzbijanju-nasilja/statistika/> (10.01.2019.).
20. **U ime obitelji (2019.)** „Referendum o braku.“ Dostupno na: <https://uimeobitelji.net/category/referendum-o-braku/> (10.01.2019.).
21. **UNSTATS (2019.)** „Statistics and indicators on man and woman.“ Dostupno na: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/default.htm> (09.01.2019.).

Zakoni i pravna regulativa:

1. **Obiteljski zakon** Narodne novine (2015.). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (10.01.2019.)
2. **Zakon** o socijalnoj skrbi (2018.) Zakon o socijalnoj skrbi. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (10.01.2019.)
3. **Zakon** o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Narodne novine (2017.). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (10.01.2019.)
4. **Zakon** o mirovinskom osiguranju Narodne novine (2019.). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju> (10.01.2019.)

POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

Slika 1. Tipovi obitelji u Europi.....	12
Slika 2. Totalna stopa fertiliteta u svijetu u 2017. godini.....	19
Slika 3. Stanovništvo RH prema spolu i starosti, procjena sredinom 2017.....	23
Slika 4. Stanovništvo prema starosti i spolu u RH 2031. (lijevo) i 2061. (desno) godine.....	24
Slika 5. Brakovi i živorođena djeca u Hrvatskoj.....	43
Slika 6. Ukupan broj obitelji u Hrvatskoj prema popisu stanovništva 2011. godine....	45
Tablica 1. Udio muškaraca i žena koji su stupili u brak u dobi između 15 i 19 godina prema podacima iz 2010. godine (%).....	16
Tablica 2. Prosječna dob muškarca i žene za stupanje u brak 2018. godine.....	17
Tablica 3. Prirodno kretanje stanovništva od 2008. Do 2017. godine.....	41
Tablica 4. Usporedba obitelji 2001., 2011., te 2016. godine u Hrvatskoj.....	46
Tablica 5. Usporedba Virovitičko- podravske županije i Istarske županije.....	51
Tablica 6. Usporedba županija Republike Hrvatske u 2017. godini.....	5216
Grafikon 1. Usporedba fertile dobi na razini svijeta od 1970. do 2016. godine.....	20
Grafikon 2. Broj rođene djece po osobi na razini svijeta od 1950. do 2015. godine..	21
Grafikon 3. Totalna stopa fertiliteta i prosječna dob pri prvom porodu u Hrvatskoj od 2003. do 2017. Godine.....	22
Grafikon 4. Stope brakova na razini svijeta od 1995. do 2016. godine (%).....	27
Grafikon 5. Kretanje stope razvoda na međunarodnoj razini od 1995. do 2016. godine (%).....	28
Grafikon 6. Procijenjeno povećanje/smanjenje broja parova djece u odabranim zemalja OECD-a od 2000. do 2030. godine u %.....	29
Grafikon 7. Kućanstva s jednim roditeljem-planirani udio jednoroditeljskih kućanstava s djecom u razdoblju od 2025-2030. godine u %.....	30
Grafikon 8. Zemlje u Europi s najvećim brojem sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u 2018. godini.....	31
Grafikon 9. Broj sklopljenih brakova u Hrvatskoj od 2000. do 2015. godine.....	48

Grafikon 10. Broj razvedenih brakova u Hrvatskoj od 2000. do 2015. godine.....	49
Grafikon 11. Prirodno kretanje stanovništva u Hrvatskoj od 1991. do 2017. godine.....	50
Grafikon 12. Stopa nataliteta u Hrvatskoj od 2008. do 2017. godine (%).....	55

SAŽETAK

Suvremeno doba utjecalo je na mnoge promjene u životu, vrijednostima i stavovima ljudi diljem svijeta. Ono je izmijenilo i nekadašnje perspektive prema obitelji i brakovima, a o čemu svjedoče kvalitativni i kvantitativni podaci u današnjici. Rezultat toga je napuštanje nekadašnjih tradicionalnih vrijednosti vezanih uz brak i obitelj.

U proteklih nekoliko dekada, posebice u razvijenim državama svijeta, zabilježen je trend smanjenja broja brakova, povećanja razvoda i samohranih roditelja, kao i pomicanje dobne granice muškaraca i žena u kojima oni stupaju u bra i započinju osnivanje obitelji. Rezultat toga jesu ozbiljne demografske promjene, kao i stvaranje nekog novog, suvremenog društva na globalnoj razini. Ove promjene slabije su zastupljene u ruralnim dijelovima, pa se iste vežu uz napredak znanosti, tehnologije, promjene u ulozi žena i muškaraca te ostalo.

Hrvatska uvjerljivo prati međunarodne trendove u okviru ove problematike. Kako bi se doprinijelo reduciranju nepovoljnih kretanja u ovome području, potrebno je poticati pronatalitetne politike, promovirati vrijednosti i značaj obitelji i braka, reducirati nasilje nad ženama i djecom, te unaprijediti čitavi sustav zaštite.

Ključne riječi: obitelj, brak, Republika Hrvatska, demografski trendovi.

SUMMARY

Contemporary times have caused numerous changes in the lives, values and attitudes of global society. It has also changed the former perspective of family and marriages, which is evidenced by the qualitative and quantitative data of today. The result is the abandonment of the former traditional values of marriage and family.

Over the past few decades, especially in developed countries, there has been developed a trend of decreasing the number of marriages, increasing divorces and single parents, as well as shifting the age limit of men and women in which they get married and begin family formation. As the result, serious demographic changes have been being made, as well as the creation of a new, contemporary society on a global level. These changes are less represented in rural areas, so they are linked to the advancement of science, technology, change in the role of women and men ecc.

Croatia convincingly follows the international trends in this issue. In order to contribute to the reduction of adverse developments in this area, it is necessary to encourage pronatality policies, promote the values and importance of family and marriage, reduce violence against women and children and improve the entire protection system.

Key words: family, marriage, Republic of Croatia, demographic trends